

2016/1

REGIO

KISEBBSÉG ♦ KULTÚRA ♦ POLITIKA ♦ TÁRSADALOM

Az Európai Unió szerepének értékelése
az ukrainai konfliktusban

Az Ukrajnából száműzött Lenin

Támogatók és vetélytársak

„Nem veszedelmes többé.”

FŐSZERKESZTŐ:

Papp Z. Attila

SZERKESZTŐK:

Bányai Viktória
Bárdi Nándor
Berta Péter
Csernicskó István
Fedinec Csilla
Kállai Ernő
Szerbhorváth György
Váradi Mónika

A lapszám megjelenését támogatta:

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓ:

MTA TK Kisebbségkutató Intézet
1014 Budapest, Országház u. 30.
E-mail: regio@tk.mta.hu

regio.tk.mta.hu

A REGIO Open Access peer-reviewed elektronikus folyóirat, a megjelent tartalmak pontos hivatkozás mellett ingyenesen letölthetők.
A hivatkozáskor tüntesse fel a cikk DOI azonosítóját is.

A borítóhoz felhasznált kép Kassák Lajos:
DUR mappa, Bécs, 1924 (Petőfi Irodalmi Múzeum, Kassák Múzeum)

HU ISSN 2415-959X

REGIO

KISEBBSÉG • KULTÚRA • POLITIKA • TÁRSADALOM

regio.tk.mta.hu

24. évf. (2016) 1. szám

EU-S ÉRDEKEK, KÜLÖNUTAS MAGYAROK, ASSZIMILÁLÓDÓ LENGYELEK ÉS KOMMUNIZMUSTALANÍTÁS UKRAJNÁBAN

GÁLIK ZOLTÁN

Az Európai Unió szerepének értékelése az ukrainai konfliktusban 5

VÉGH ZSUZSANNA

Magyar válaszok a Majdan után 20

LAGZI GÁBOR

A szovjet múlt és a bizonytalan jövő között. Az ukrainai lengyel kisebbség 49

FEDINEC CSILLA – CSERNICKÓ ISTVÁN

Az Ukrainából száműzött Lenin. Európai út a kommunizmus öröksége nélkül? 73

OLVASÓSZOBA: A MAGYAR-ZSIDÓ SZEMLE KEZDETI ÉVEI

KONRÁD MIKLÓS

Támogatók és vetélytársak. A *Magyar-Zsidó Szemle* helye a neológ felekezeti közéletben 125

BÁNYAI VIKTÓRIA

Az ifjúság megtartása. A hitoktatás kérdése a *Magyar-Zsidó Szemle* első évfolyamaiban 148

KOMORÓCZY SZONJA RÁHEL
„Nem veszedelmes többé.” Jiddis a Magyar-Zsidó Szemlében, a magyar zsidó tudományos diskurzusban 161

OLÁH JÁNOS
Adalékok a *Magyar-Zsidó Szemle* és a zsidó néprajz kezdeteihez Magyarországon 180

BESZÉLGETÉSEK

LOSONCZ MÁRK – TÓTH SZILÁRD
„Ha lenne még egy életem, egyáltalán nem foglalkoznék politikával”
Beszélgetés Kasza Józseffel 190

MŰHELY

ZAHORÁN CSABA
Trikolórok, farkasok és turulok földje. Magyar és román szimbolikus gyakorlatok Erdélyben 1989 után 226

KRÁNITZ PÉTER PÁL
Demográfiai változások az erdélyiörmények körében a két világháború között 282

KRITIKA

SZEGHY-GAYER VERONIKA
Még egyszer a párizsi békeszerződésről
(Štefan Šutaj: *Parižska konferencia 1946 a mierová zmluva s Maďarskom. [Az 1946-os párizsi konferencia és a békeszerződés Magyarországgal]* Prešov, UNIVERSUM, 2014.) 303

BARTHA ÁKOS
Ébredő erők
(Gyurgyák János: *Magyar fajvédők*. Budapest, Osiris, 2012.) 308

ANTAL-RÓBERT ISTVÁN
„Vén kommunista! Nyakas góbé! Szívós demokrata!”
(Gheorghe Onișoru: *Pecetea lui Stalin. Cazul Vasile Luca. [Sztálin pecsétje. A Luka László ügy]* Târgoviște, Ed. Cetatea de Scaun, 2014, 322 oldal) 316

KOVÁCS SZABOLCS
„Az RKP az Internacionálé részlege és ugyanazokat a célokat követi”
(Cristina Diac: *Zorii comunismului în România. Ștefan Foriș, un destin neterminat. [A kommunizmus hajnala Romániában. Fóris István, egy befejezetlen végzet]* Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2014.) 323

Az Ukrajnából száműzött Lenin Európai út a kommunizmus öröksége nélkül?

A történetének kritikus szakaszához érkezett Ukrajnában a 2013 vége óta zajló útválasztó küzdelem során a törvénykezés szintjén három hangsúlyos területet emelhetünk ki – a nyelvkérdést, az alkotmányozás folyamatát és a szovjet örökség felszámolására irányuló törekvést. Az utóbbit célozta meg az ukrán parlament által 2015. április 9-én elfogadott és az államfő által május 15-én aláírt ún. „kommunizmustalanító csomag”,¹ azt szakmai háttérként szorosan kötve a kormánynak alárendelt Ukrán Nemzeti Emlékezet Intézet-hez,² illetve hivatkozással az Alkotmány (1996) 11. cikkelyére, mely kötelezi az államot az ukrán nemzet és történelmi emlékezte konszolidálására és fejlesztésére. A törvényjavaslatok kidolgozására, illetve a végrehajtással kapcsolatos háttéranyagok, cselekvési tervek kidolgozásával megbízott Ukrán Nemzeti Emlékezet Intézet kizárólagosan illetékes a tárgykörbe tartozó összes kérdésben, a kormány ugyancsak kizárólagos főhatósága mellett.

Elemzésünk tárgyát az e csomagba tartozó négy törvény képezi, kitekintéssel a szélesebb kontextusra. A szóban forgó négy jogszabály arról dönt: ki a hős és ki az ellenség a történelemben, mi a vi-

*A szerző MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet tudományos főmunkatársa. E-mail: fedinec.csilla@tk.mta.hu

** A szerző nyelvész, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpontjának igazgatója és a Pannon Egyetem oktatója. E-mail: csernicsko.istvan@kmf.uz.ua

¹ *Ukr. пакет декомунізаційних законів України; декомунізаційний пакет.*

² Az intézet nevében az „ukrán” jelző szerepel, s nem a semlegesebb „ukrajnai”. Az intézet módszertani útmutatókat dolgoz ki a települések, utcák átnevezésére, összeállítja a tiltott személyek listáját, és egyéb javaslatokat tesz. <http://www.memory.gov.ua/> (2015-12-01)

szonya Ukrajnának a II. világháborúhoz, a kommunista és a náci rezsimekhez, illetve hozzáférhetővé teszi az eddig zárt levéltárakat is.³ A törvények keményen és minden további vitát kizárva szögezik le az ország függetlensége eszméjének elsőbbségét minden mással szemben, és a függetlenség ideáljának védelmét bármilyen eszközzel mind a múltat, mind a jelent illetően. A törvények előírják a szövegekben foglaltak tagadásának szankciójaként a törvény előtti felelősségre vonást. Ezt a történetet foglaljuk összeg a 2015 végéig terjedő időszakig.

Önállóság vagy a „belarusz út”

Samuel P. Huntington az 1990-es évek első felében arról írt, hogy Ukrajna „az ideológiailag vagy a történelmi körülmények következtében egyesített, ám civilizációjuk tekintetében elkülönülő társadalmak” sorába tartozik, ami erős feszültséget okoz a társadalmon belül.⁴ 1998-ban még úgy vélte, civilizációs szempontból az orosz-ukrán háború lehetősége minimális, ám nem kizárt Ukrajna kettészakadása a kulturális törésvonal mentén az ortodox Kelet-Ukrajnára és a görög katolikus Nyugat-Ukrajnára.⁵ Okszana Pachljovszka magyarázata szerint az a kérdés, hogy Ukrajnának integrálódik vagy reintegrálódik Európához. A szlávság katolikus része ebből a szempontból problémamentesebb, történelme során az Európához tartozás nem kérdőjeleződött meg, azonban a pravoszláv szlávság folyamatosan el volt foglalva azzal, hogy radikális különbözőségét bizonygassa az európai világ többi részétől.⁶

A szovjet időkben betiltott görög katolikus egyház újjáéledése a mai napig nem volt annyira sikeres, hogy létezze a „görög katolikus Nyugat-Ukrajna”, más szempontból azonban kétségtelen a történelmi-szocializációs eltérés Ukrajna két fele között. Nem helytálló a keleti és nyugati identitás leegyszerűsítő modelljének történelmi gyökereire való utalás sem, hiszen az ukrajnai választási térképeken rendre kirajzolódó törésvonal nem az egykori osztrák–magyar és a

³ A törvények nem hivatalos magyar fordítását l. a mellékletben. Az angol fordítást l. itt: <http://www.memory.gov.ua/page/dekomunizatsiya-0> (2015-12-01)

⁴ Huntington, Samuel P.: *A civilizációk összezapása...*, i. m., 1998, 25.

⁵ Uo., 43.

⁶ Пахльовська, Оксана: *Україна: шлях до Європи...*, i. m., 1994, 54.

volt orosz birodalmi területeket fedt le. A nyugat-ukrán országrészben Galícia és a Habsburg befolyástól mentes Volhínia azonos, ugyanakkor Bukovina és Kárpátalja is egymástól eltérő mintázatot mutat. Galícia és Volhínia azonos nacionalizmusfelfogása egy későbbi időszak, a két világháború közötti lengyel fennhatóság alatt formálódott. Különösen az 1930-as években felerősödő lengyel autoritarizmus tág teret nyitott az ukrán nacionalizmusnak, amely szélsőséges eszközöket, az anarchizmust és a politikai extremizmust sem vetette el. Ezzel szemben a szovjet területeken, különösen az 1920-as években Ukrajna és Belarusz kirakatterületek voltak, ahol az ukrán és a belarusz nyelven keresztül számolták fel az analfabetizmust, amivel elejét vették a nacionalista mozgalmaknak.⁷ Amikor bekövetkezett az elmozdulás az „egységes szovjet nép”, azaz az orosz identitáson és nyelven alapuló ideológia irányába, a kemény nacionalista mag nagy részének a II. világháború időszakában történő emigrációja után már nem volt meg a szovjet ideológiával szembeni ellenállási potenciál, azt újra ki kellett termelni.⁸

A Szovjetunió felbomlásával nyilvánvalóvá vált, hogy az egykori tagköztársaságok, az immár független államok sorában a legnagyobb kérdőjelet a Kijevi Rusz örököseinek: Oroszországnak, Belarusznak és Ukrajnának az egymáshoz való viszonya jelenti. Huntington megfogalmazása szerint „1995-ben Belarusz – nevét leszámítva – Oroszország része lett.”⁹ A – nevezzük így – „laza konföderáció” jogi formalizálásának lépései a következők voltak: 1996. április 2-án a két ország szerződést írt alá „Belarusz és Oroszország Közösségéről”; majd egy évvel később ugyanezen a napon „Belarusz és Oroszország Szövetségéről”; 1999. december 8-án írta alá a két ország a szerződést a „Szövetségi Állam” létrehozásáról, amely 2000. január 26-án lépett életbe.¹⁰ 1994-ben fogadták el a belarusz alkotmányt, ekkor választották meg először Alekszander Lukasenkát Belarusz

⁷ Ezt a korszakot a „коренізація” (*ang.* nativization, vagy: indigenization) időszakaként emlegeti a szakirodalomban.

⁸ Vö. többek között: Миллер, Алексей: *Дуалізм ідентичностей на Україні...* i. m., 2007; Михеева, Оксана: *Не все так просто з тими українцями...*, 2007, i. m.; Рябчук, Микола: *Від Малоросії до України...*, i. m., 2000.

⁹ Huntington: *A civilizációk összecsapása...*, i. m., 1998, 268.

¹⁰ „Belarusz és Oroszország Szövetségi Állam” honlapja: <http://www.soyuz.by/> (2015-12-01)

elnökévé;¹¹ az 1995. év pedig, amit Huntington emleget, annak a népszavazásnak az éve, melynek nyomán többek között az orosz második államnnyelv lett és az ország az Oroszországgal való gazdasági integráció útjára lépett. A 2009-es népszámlálás adatai szerint a lakosság 83,73%-a vallotta magát belarusz nemzetiségűnek, azonban a belarusz nyelvet arányaiban kevesebben beszélik, mint Ukrajnában az orosz. A 9 503,8 ezer lakosból 5 058,4 ezernek az anyanyelve a belarusz, azonban csak 2 227,2 ezer főnek ez a napi kommunikáció során az elsődlegesen használt nyelve, és második nyelvként is csak alig több mint 1 millióan beszélik.¹²

Ukrajna számára a „visszatérés Európába” szlogen többjelentésű – az ukrán nemzetépítők visszatérése a normákhoz, a történelmi igazságtalanság kompenzálása vagy pedig egy patológus fejlődést gyógyító folyamat. Mykola Riabchuknak egy 2009-es tanulmányában¹³ megfogalmazott tétel semmit sem veszített érvényességéből.

Az 1860-as években elkészült a négy evangélium ukrán fordítása, azonban a kiadást a politikai akarat megakadályozta, mert az ukrán nyelvű evangéliumok bizonyíthaták volna azt, hogy léteznek az önálló ukrán nyelv. Ennek következményei pedig beláthatatlanok: felerősödhetett volna az autonómiát követelő szeparatisták hangja. Pjotr Valujev cári orosz belügyminiszter 1863-as körlevele¹⁴ megtiltotta a

¹¹ Az országban a politikai rendszer átalakítása gyakorlatilag referendumok útján valósult meg. 1996-ban ilyen módon szélesítették ki az elnöki jogkört, újraindult az öt éves elnöki ciklus számlálása, így csak 2001-ben került sor az újabb elnökválasztásra, 2004-ben pedig újabb referendummal alkotmányt módosítottak, aminek értelmében megszűnt az elnöki ciklusok számának korlátozása, így Alekszandr Lukasenka immár húsz éve áll az ország élén. Mind a referendumokkal, mind az ország demokráciafelfogásával kapcsolatban a nemzetközi közösség, így az Európai Unió is fenntartásokat fogalmaz meg.

¹² Национальный статистический комитет Республики Беларусь: Основные демографические и социальные характеристики населения Республики Беларусь по итогам переписи населения 2009 года. <http://belstat.gov.by/index.htm> (2015-12-01)

¹³ Riabchuk, Mykola: *Cultural Fault Lines and Political Divisions...*, i. m., 2009, 23.

¹⁴ 1863. július 18-án adták ki a – Pjotr Valujev belügyminiszterről elnevezett – valujevi körlevelet (Валуевський циркуляр), amely betiltotta az ukrán nyelven (a körlevélben: kisorosz nyelvjárásban) írott könyvek engedélyezését. A dokumentum szerint a körlevél apopóját az szolgálta, hogy vita folyt „egy önálló kisorosz irodalom létezésének lehetőségéről” („о возможности существования самостоятельной малороссийской литературы”), s a polémia alapját bizonyos

vallásos szövegek és tankönyvek ukrán nyelven való kiadását, azonban a szépirodalomra ez a tiltás nem vonatkozott. II. Sándor cár 1876-os emsi¹⁵ rendelete azonban a teljes körű tiltást foglalta magába.¹⁶ A Valujev-féle körlevél nevezetes félmondata, hogy „kisorosz nyelv” márpedig „nem volt, nincs és nem is lehet”,¹⁷ máig hivatkozási alap. Erre reagálva Petro Porosenko ukrán államfő egyik 2015 őszi beszédében – 152 évvel Valujev körlevelének kiadása után – így fogalmazott: „A mi válaszuk a következő: »Volt, van és lesz!«”¹⁸

A törésvonal 2015 végén, amikor ez a tanulmány készül, inkább a nyelvkérdés mentén húzható meg: Ukrajnában a hazafiságot és hazafiatlanságot is külön mérik a szociológusok az orosz és az ukrán nyelvűek körében, és nagyon világosan kirajzolódni látszik az a vélemény, hogy a politikai és a közéleti aktorok egyaránt a nyelv nemzettudatot romboló, illetve építő hatása mentén igyekeznek megfogni a nemzeti kohézió lehetőségét.

A nemzeti irányultságú politikusok és értelmiségiek egy része hagyományosan két Ukrajnáról beszél. Az ország egyik felét mentalitásban és nyelvében ukránnak, a másikat pedig „kreol”-nak tekintik.¹⁹ Utóbbiakat erőszakkal eloroszosított ukránoknak látják, akiket

irodalmi művek megjelenése szolgálta, s olyan – Lengyelország által támogatott szeparatista – törekvések is voltak, melyek a kisorosz nyelvjárásnak az oktatásban való bevezetését célozták. A körlevél azonban felhívja a kijevi, moszkvai és pétervári cenzori hivatalok figyelmét arra, hogy az oktatás csak orosz nyelvben folyhat, s a „rontott lengyel nyelv”, az „ügynevezett ukrán nyelv” nem létezik. Kisorosz nyelvjárásban csak egyházi könyvek nyomtatása engedélyezhető.

¹⁵ Bad Ems német városról – a cár éppen itt tartózkodott, amikor aláírta a dokumentumot. 1876 májusában jelent meg (*oroszul*: Эмский указ). Ez a dokumentum bővítette a valujevi körlevél tiltó rendelkezéseinek körét, s az ukrán nyelvet kitiltotta a kulturális életből.

¹⁶ Vö. Міллер, Олексій: *Засвоюючи логіку націоналізму...*, i. m., 1999, 76–102.

¹⁷ Az önálló ukrán nyelv létét csak 1905-ben ismerte el a cári orosz akadémia. A Péterváron *Об отмене стеснений малорусского печатного слова* [A kisorosz nyomtatott szó korlátozásainak eltörléséről] címmel készült és a cári akadémia jóváhagyásával, de a kéziratban terjedő dokumentum alapvetően Fjodor Kors és Alekszej Sahmatov munkája.

¹⁸ Виступ Президента на церемонії вшанування пам'яті жертв Голодоморів в Україні. 28 листопада 2015 р. <http://www.president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-na-ceremoniyi-vshanuvannya-pamyati-zhertv-36377> (2015-12-01)

¹⁹ Lásd például: Рябчук, Микола: *Дві України...*, i. m., 2003; Журженко, Татьяна: *Миф о двух Украинах...*, i. m., 2005, 16.

„vissza kell téríteni” az ukrán nyelvhez és nemzethez. Ennek a logikának a hívei közül többen etnolingvisztikai alapon sorolják erkölcsi kategóriákba az ország lakosságát.²⁰ Az ukrán nemzetiségű, de orosz ajkú ukrán állampolgárokat nem ritkán szülőföldjüket és családi hátterüket elfeledett árvának, árulónak, janicsárnak, kulturális hermafroditának, vérfarkasnak minősítik.²¹ Az oroszul beszélő ukránok nyelvi asszimilációját – amint erre Shumljanskyi²² rámutat – morális bűncselekménynek tekintik. Hnatkevych például „az ukrán nemzet degenerációjával” vádolta a gyermekeikkel otthon oroszul beszélő ukránokat, akik az oroszosítás mint „betegség” által „fertőzöttek”, és nem keresik a „gyógyulást”.²³

Ki a hős?

Ha ukrán történelmi személyiséget kellene megnevezni, akkor legalább egy név minden bizonnyal beugrana mindenkinek, a nem ukránoknak is: Sztepan Bandera neve, noha még komolyabb életrajza sem áll rendelkezésre, a vele kapcsolatos szakirodalom leginkább közvetett. Alacsony, vékony ember volt, gyerekkorától küzdött a reumával, időnként csak botalt volt képes járni. Osztrák alattvalóként született egy pár száz lelket számláló, görög katolikus ruszinok lakta faluban. Az 1920–30-as években aktív mozgalmár volt az immár Lengyelországhoz tartozó Galíciában, a II. világháború időszakában azonban, amikor a radikális banderisták, illetve az Ukrán Felkelő Hadsereg a máig vitákat kiváltó események részesei voltak, majdnem végig börtönben ült, illetve csak távolról figyelte az eseményeket. Hatása azonban kétségtelen. Mára több tucat Bandera-szobor áll Ukrajna-szerte, ám kizárólag Kijevtől nyugat-északnyugatra. Kárpátja kivétel: itt nem állítottak neki egyetlen emlékművet sem.

Az abban rejtlő konfliktushelyzetet, hogy az ország különböző részeiben eltérő a kollektív emlékezet, és egyes összetevői tekintetében kibékíthetetlen, a nagypolitika is érzékelte. Erre kétféle markáns választ igyekezett adni. Viktor Juscsenko, a „narancsos forradalom-

²⁰ Масенко, Лариса: *(У)мовна (У)країна...*, i. m., 2007, 57.

²¹ Erről lásd: Kulyk, Volodymyr: *The Politics of Ethnicity on Post-Soviet Ukraine...*, i. m., 2001, 197–221; Pavlenko, Aneta: *Language rights versus speakers' rights...*, i. m., 2011, 37–58.

²² Shumljanskyi, Stanislav: *Conflicting abstractions...*, i. m., 2010, 142.

²³ Гнаткевич, Юрій: *Чи злетить птах у синє небо?...* i. m., 1999, 11.

mal” hatalomra kerülő elnök, miközben a közös emlékezetet az 1930-as évek elején bekövetkezett „nagy éhínség” (holodomor) központba helyezésével igyekezett megteremteni, 2010-ben Sztepan Banderát Ukrajna hőségé nyilvánította, amivel nemzeti konszenzus nélkül beemelte őt a nemzeti hősök hivatalos panteonjába. Erre a lépésre nem csak belföldön, de külföldön is érzékenyen reagáltak. Azonban még ugyanebben az évben magánszemélyek beadványa alapján a bíróság – hivatkozással arra, hogy Bandera soha nem volt ukrán állampolgár, így nem lehet Ukrajna hőse – megsemmisítette az elnöki rendeletet. A döntést a másodfokú bíróság és a legfelsőbb bíróság is jóváhagyta. Így valójában a kedélyek újabb és újabb felkavarásán túl semmi nem változott, mindkét döntéssel az országnak csak egyik, de mindig más-más fele volt elégedett.

A hivatalos ukrán történetírás szerint a II. világháború időszakában az ukrán területek geopolitikai helyzetüknél fogva a keleti hadszíntér epicentrumában voltak. A II. világháború időszakában folyamatosak voltak a behívások, a szovjet hadseregben szolgált az ukrán lakosság mintegy 10%-a, több millió ember. Ezenkívül az Ukrán Nationalisták Szervezete által szervezett ellenállási mozgalomban, illetve az 1942-ben a Szervezet által alapított Ukrán Felkelő Hadsereg soraiban – különböző források más-más számot neveznek meg, de minimum – százezen vettek részt abban a harcban, amelyben a szovjeteket ellenségnek tekintették. Ennek a két ténynek ellentétes, sőt egymást kizáró értelmezése mentén az emlékezetpolitika – össznemzeti és regionális szintű – alakításáért folytatott politikai küzdelmeknek voltunk a tanúi az elmúlt bő két évtizedben. Ugyanakkor a kérdés interpretálása az Ukrajna és Oroszország közötti viszonyban is feszültségeket okozott.

Ukrajnában az emlékezet nemzetiesítése összefügg a „nagy honvédő háború”²⁴ szovjet narratívájának újraértelmezésével, az alapvető események, a szereplők és a történelmi következmények átértékelésével az új nemzeti identitások és a nemzeti „emlékezetkultúra” kialakítása során. A nemzetiesítés korántsem jelenti minden esetben

²⁴ A szovjet és az orosz történetírás és emlékezetpolitika a II. világháborún belül elkülöníti a „nagy honvédő háborút” (or. Великая Отечественная война), amely 1941. június 22-től (Németország hadba lép a Szovjetunió ellen) 1945. május 9-ig (a szovjet kronológia szerint a II. világháború vége az európai fronton). A napóleoni Franciaország elleni orosz hadviselés a „honvédő háború”, az I. világháború pedig a „nagy háború”.

az emlékezet „deszovjetizálását”, ha ez alatt azt értjük, hogy céltudatosan számot akarunk vetni a múlttal. Sokkal inkább az figyelhető meg, hogy a helyi hatalom pragmatikus megfontolásokból lehetőleg észrevétlenül bontotta le az „archaikus” szovjet jelképeket, azokat részben helyettesítette nemzeti és vallási jelképekkel, vagy integrálta az új történelmi narratívába. Ugyanakkor a „közös Győzelem”²⁵ továbbra is fontos szimbolikus tartalmat hordoz, ukrán–orosz viszonylatban pedig a posztszovjet reintegrációval és a két ország „stratégiai partnerségével” összefüggő projektek legitimálására szolgál.²⁶

Máig talán az egyetlen konszenzusos helyzetet a háborús veteránok státusáról és szociális védelméről szóló 1993-as törvény biztosítja, amely mindenkit veteránnak tekint, aki 1944-ig fegyvert fogott, tehát az Ukrán Felkelő Hadsereg tagjait is. Erre az alaphelyzetre épült rá a 2015. évi 314-VIII. törvény „A 20. században Ukrajna függetlenségéért folyó harcok résztvevőinek jogi státuszáról és emlékének tiszteletéről”.²⁷ A törvény megkülönbözteti a függetlenségi harcokban való egyéni vagy kollektív részvételt, legitimnek ismeri el – a 20. század első felének egyes időszakában regnáló – Ukrán Népköztársaságot, az Ukrán Államot (Hetmanátust), a Nyugat-Ukrán Népköztársaságot, a Kelet-Lemkó Köztársaságot, valamint a Kárpátalja területét érintő Hucul Köztársaságot és Kárpáti Ukrajnát, valamint ezen államalakulatok összes polgári intézményeit és katonai szervezeteit, közte az Ukrán Felkelő Hadsereget²⁸ és a Kárpáti Ukrajna függetlenségét védő Kárpáti Szicset is.²⁹

Kié a győzelem?

Ma Oroszországban május 9., azaz a „Nagy Győzelem” napja az egyik legnagyobb állami ünnep. A Szovjetunió felbomlása utáni

²⁵ „Együtt voltunk erősek” jegyében.

²⁶ Журженко, Тетяна: «Чужа війна» чи «спільна Перемога»?... i. m., 2011, 100–101.

²⁷ Закон України № 314-VIII/2015. «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті» <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/314-viii> (2015-12-01)

²⁸ Az Ukrán Felkelő Hadseregről legújabbban, különös tekintettel a magyar kapcsolatokra I.: Пагіря, Олександр: *Між війною та миром...*, i. m., 2014.

²⁹ Vö. Fedinec Csilla (szerk.): *Kárpáti Ukrajna: Vereckétől Huszig...* i. m., 2014.

években a belpolitikai rendezéseknek nem volt központi kérdése május 9. Azonban 1995-ben az 50. évfordulót Moszkvában teljes pompával méltatták, a Vörös téren való felvonulással és katonai parádéval a Hódolat hegyén, ahol a jubileumra készült el a Győzelem park.³⁰ Ettől kezdve minden évben hasonlóképpen méltatják a győzelem napját, 2008 óta a katonai parádé is a Vörös téren zajlik. A központi ünnepség két legfontosabb rekvizituma a „Győzelem Zászlaja” és a „György-szalag”. A „Győzelem Zászlaja” az a csapatzászló, melyet Alekszej Bereszt, Mihail Jegorov és Meliton Kantaria 1945. május 1-jén kitűzött a Reichstagra. A történelmi, bikolor György-szalagot 2005-ben még csak Moszkvában osztogatták az önkéntesek, a következő évben már országszerte ismert jelkép volt, külföldön is terjedt. 2007-től Oroszországban az állami vezetők is viselik, többek között a Vörös téren szervezett központi ünnepség alkalmával is.

A II. világháború az ukrán történetírásban és közgondolkodásban is mind a mai napig a vitatott kérdésekhez tartozik, miközben az emlékezetpolitika alakításában folyamatosan részt vállal a politika is.³¹ A hivatalos történetírás szerint a II. világháború időszakában a háború 1941. június 22. és 1944. október 28. között zajlott a mai Ukrajna területén, bár egyes értelmezések szerint Ukrajna számára a II. világháború kezdete 1939 márciusa, amikor Magyarország elfoglalta Kárpáti Ukrajnát (azaz a mai Kárpátalja területének nagy részét).³²

A 2014 februárjában elűzött-elmanekült államfő, Viktor Janukovics időszakában kísérlet történt arra, hogy a „Győzelem Zászlaját” is beemeljék az ünnepléssel összefüggő rekvizitumok közé. „Az 1941–1945-ös Nagy Honvédő háborúban aratott Győze-

³⁰ Мемориальный комплекс Победы на Поклонной горе в Москве.

<http://www.poklonnayagora.ru/> (2015-12-01)

³¹ Portnov, Andrij: *Memory Wars in Post-Soviet Ukraine (1991–2010)*..., i. m., 2013, 233.

³² Vö. többek között: Oficinszkij, Roman: *A második világháború ukrán kiindulópontja*..., i. m., 2014, 291–295. Ebben az értelemben emlékezett meg az 2015 márciusi évfordulóról az Ukrán Nemzeti Emlékezet Intézet. „76 évvel ezelőtt, 1939 márciusában Kárpátontúl az ukránok voltak az első olyan nép a két világháború közötti Európában, akik nem békéltek meg az annektálással, hanem fegyverrel a kezükben keltek szabadságuk védelmére a szomszédos országok agressziójával szemben.” Український інституту національної пам'яті. <http://www.memory.gov.ua/news/u-berezni-richnitsya-progoloshennya-karpatskoi-ukraini> (2015-12-01)

lem megörökítéséről” szóló 2000. évi törvénybe³³ 2011-ben beiktatták, hogy „a Győzelem Zászlaja a szovjet népnek, hadseregének és flottájának a fasiszta Németország felett a Nagy Honvédő háború éveiben aratott győzelmének a jelképe”, melyet használni kell a győzelmi ünnepek alkalmával, ki kell tűzni az épületekre Ukrajna állami zászlajával együtt.³⁴ A törvény jelentős ellenállásba ütközött, tekintettel, hogy a „Győzelem Zászlaja” egy katonai csapatzászló, ám jelképrendszere egyértelmű: vörös zászló sarlóval, kalapáccsal és az ótágú csillaggal. Állampolgári beadvány alapján a törvénymódosítást az alkotmánybíróság alkotmányellenesnek nyilvánította, arra hivatkozva, hogy az alkotmány kimerítően meghatározza az állami jelképeket, azaz hogy melyek az állami zászló, az állami címer és az állami himnusz, és megállapítja azt is, hogy az állami jelképek tartalmukban elválaszthatatlanok az állami szuverenitástól.³⁵

2014-ben változott az ukrajnai ünnepi naptár, és éppen az „oroszkapcsolat” szétbontásának logikája mentén. Az augusztus 24-i, függetlenségnap beszédében Petro Porosenko államfő így fogalmazott: „Ukrajna többé nem fog ünnepelni egy szomszédos ország katonatörténelmi naptára szerint. A saját hazánk és nem egy idegen haza védői előtt fogunk tisztelni.”³⁶ Elnöki rendelettel³⁷ február 23-a helyett – amely korábban a szovjet hadsereg napja, ma Oroszországban a „Honvédők napja” – október 14-e lett „Ukrajna védőinek napja”.³⁸ Az indoklás szerint ezzel a cél a „főhajtás Ukrajna függetlensége és területi egysége védelmezőinek bátorsága és hősiessége, az ukrán nép katonai hagyományai és győzelmei előtt, a társadalom

³³ Закон України № 1684-III/2000. «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років»

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1684-14> (2015-12-01)

³⁴ Закон України № 3298-VI/2011. «Про внесення змін до Закону України "Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років"»

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3298-17> (2015-12-01).

³⁵ Рішення Конституційного Суду України від 16.06.2011 № 6-рп/2011.

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-11> (2015-12-01)

³⁶ Виступ Президента на параді на честь 23-ї річниці Незалежності України. Прес-служба Президента України, 24.08.2014.

<http://www.president.gov.ua/news/31066.html> (2015-12-01)

³⁷ Указ Президента України «Про День захисника України» № 806/2014.

<http://www.president.gov.ua/documents/18252.html> (2015-12-01)

³⁸ A keleti rítusú keresztény egyházi kalendárium szerint október 14-e az Isten-szülő Szent Szűz napja is egyben.

hazafias szellemének erősítése”. Ez a nap egyben az ukrán kozákság napja is, de 1942-ben ezen a napon alakult meg az Ukrán Felkelő Hadsereg is. Feltételezhető a szándék, hogy így egységesen méltatható nappá váljon. Az elfogadottság nem egyértelmű, egy 2015 őszi felmérés szerint a lakosságnak mindössze 41%-a gondolja úgy, hogy az Ukrán Felkelő Hadsereg pozitív történelmi szerepet töltött be.³⁹

Erre épült rá a „kommunizmustalanító törvénycsomag” második eleme, a 2015. évi 315-VIII. törvény „A II. világháborúban a náciizmus felett aratott győzelem megörökítése (1939–1945)” tárgyában.⁴⁰ A törvény szövege leszögezi, hogy a II. világháborút a nemzetiszocialista Németország és a kommunista Szovjetunió megállapodása robbantotta ki, Ukrajna területén a két rezsim az emberiség és az emberiség elleni, valamint háborús bűntetteket, genocídiumot követett el. A náciizmus fölött a II. világháborúban aratott győzelem tiszteletére május 8. az emlékezet és a megbékélés napja, május 9. pedig „a II. világháborúban a náciizmus felett aratott győzelem napja”, röviden: a „győzelem napja”.

Az ukrán emlékezetpolitika részt kíván a II. világháborús győzelemből,⁴¹ ugyanakkor rendre elutasítják a szovjet hadsereg által elkövetett bármilyen bűnökben való ukrán részfelelősséget. Az ukránai hibridháború, a burkolt ukrán–orosz konfliktus kitörése 2014 áprilisában ösztönözte a nyugati határszomszédok emlékeztetését is: a magyar határra vezető úton 1956-ra, a szlovák határhoz vezetőn pedig 1968-ra emlékeztették a szomszéd ország polgárait az ukránok.⁴² Tegyük hozzá – mindkét konfliktusban nem az „orosz” hadsereg, hanem a szovjet hadsereg vett részt, ami nem egyszerű retorikai különbség.

A levéltár mindenkié

³⁹ Оснач, Сергій: Як мова визначає наших героїв і вітчизну. <http://language-policy.info/2015/12/yak-mova-vyznachaje-nashyh-herojiv-i-vitchyznu/> (2015-12-01)

⁴⁰ Закон України № 315-VIII/2015. «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років» <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/315-viii> (2015-12-01)

⁴¹ Ennek megfelelően május 9-ike 2016-ban is hivatalos munkaszüneti nap Ukrajnában.

⁴² Піпаш, Володимир: *На виїзді з Закарпаття з'явилися білборди...*, i. m., 2015.

2015. évi 316-VIII. törvény „Az elnyomó kommunista totalitárius uralom szerveihez kapcsolódó 1917–1991 közötti levéltári anyagok hozzáférhetőségéről”⁴³ szövegét Ukrajna Művelődési Minisztériuma és az Ukrán Nemzeti Emlékezet Intézet jegyzi. Egyik legfontosabb eleme, hogy a személyes adatok védelmére vonatkozó törvény hatálya nem terjed ki e jogszabály keretében elérhető információkra. Az iratokban szereplő személyes adatok kitakarását csak az áldozatok vagy az áldozatok hozzátartozói kérhetik a levéltártól. Az iratokhoz való hozzáférés ingyenes és korlátozásmentes, saját eszközökkel fotózható, illetve másolható, vagy térítés ellenében a levéltártól megrendelhető. Az iratkérés írásos kérelem és a személyazonosság igazolása ellenében történik.

Az iratkezelés központi szereplőjévé az Ukrán Nemzeti Emlékezet Intézet Ágazati Központi Levéltára lép elő, ahová minden 1917–1991 közötti releváns iratanyagot kötelesek elhelyezni, illetve átelyezni, mégpedig két éven belül. Ezen túlmenően a törvény az állam kötelességévé teszi a külföldi levéltárakban fellelhető, vonatkozó anyagok beszerzését.

A törvény kritikái szerint az egy levéltárba terelés nemcsak a hozzáférés megkönnyítését segíti elő, hanem ezzel együtt felborítja a jelenlegi levéltári rendszert. Nem egyértelmű az „elnyomó szervek” kategóriába sorolás, így önkényes az iratválogatás. Az „áldozat” definíciója meglehetősen képlékeny, a köztörvényes bűnözőket, gyilkosokat, rablókat is bele lehet érteni. Az érintett intézmények munkatársai nevének nyilvánosságra hozása válogatás nélküli, nincs kivételként kategóriák szerint, például egyazon kategóriába kerülnek azok, akik a besúgókkal tartották a kapcsolatot, illetve azok, akik a köztörvényes bűnöket derítették fel, s így ebben a közönség sem tud különbséget tenni. Az új központi levéltár létrehozásáról nem a parlament, hanem a kormány döntött. Az iratok egyik levéltárból a másikba tologatása helyett a korszerű megoldás a digitalizálás és a digitalizált anyag modern rekvizitumokkal való hozzáférhetővé tétele lehetett volna vagy lenne.⁴⁴

⁴³ Закон України № 316-VIII/2015. «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років» <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/316-viii> (2015-12-01)

⁴⁴ Берковський, Владислав: *Дуже відкритий архів...*, i. m., 2015.

Lenin utoljára

Egységes emlékezetpolitika hiányában például nem csak az új emlékművek felállítása disszonáns folyamat, hanem a régi, szovjet emlékművek lebontása is. Kelet-Európában nem használatos a rendszerváltás fogalom, mert az államfordulat, a Szovjetunió felbomlása, az új államok megjelenése hozta magával azokat a gyökeres változásokat, amelyek a külön rendszerváltást már „fölszegessé” tették. A közösségi térben lezajló rendszerváltás legbiztosabb jele a Lenin-szobrok ledöntése volt az államfordulat körüli időszakban a legkülönbözőbb rituálék keretében: nyilvánosan, nagy tömeg jelenlétében, titokban, az éjszaka folyamán, egyszerűen és sallangmentesen, mindenféle népnünpély nélkül stb. A hullám egy idő után elcsitult, s messze nem törölte el az összes monumentumot. Az iskolákban nem voltak már Lenin-szobák, a közintézmények irodáiban sem lógtak Lenin-festmények, noha az a szokás nem veszett ki, hogy a regnáló állami vezetők portréját kifüggeszék az „irodában”. 2013-ban országszerte még több mint ezer Lenin-szobor állt. 2013–2014 fordulóján, a „méltóság forradalma” során ismét hatalmas hullám, „Lenin-hullás”⁴⁵ söpört végig az országon, mely ezt a számot megfelezte.⁴⁶ Egy 2012-es felmérés szerint az ukrainai települések legtöbbjében a fő utca Lenin nevét viselte.⁴⁷ A sajtó beszámolója szerint az ukrán kormány összesítése alapján 2015-ben az országban összesen a kommunista rezsim képviselőinek állított 139 emlékművet bontottak el, köztük 40 Lenin szobrot.⁴⁸

A 2013–14-es események sora nemcsak a több ciklus óta erős pozíciót elfoglaló Régiók Pártja önfelszámolásához vezetett, hanem a Kommunista Párt betiltásához is. 1991. augusztus 26-án, két nappal Ukrajna függetlenségének kikiáltása után rendeleti úton egyszer már ideiglenesen felfüggesztették a párt működését, azonban 1993-ban újjászerveződött, s gyakorlatilag a 2014-es előrehozott parlamenti választásokig az egyetlen olyan ukrainai párt volt, amelynek képvise-

⁴⁵ *Ukr. Ленинопад, Лениновал, вождепад.*

⁴⁶ Наливайко, Северин: *Ленинопад...*, i. m., 2014.

⁴⁷ *20 років Незалежності: Ленін все ніяк не Goodbye!...*, i. m., 2012.

⁴⁸ <http://korrespondent.net/ukraine/3624948-brak-fantazyi-kak-prokhodyt-dekommunyziatsiya> (2016-02-04)

lői minden ciklusban helyet foglaltak a Legfelsőbb Tanács padosorai-ban. 2014 júliusában az ukrán parlamentben ügyrendi eljárás keretében oszlatták fel a kommunista párt frakcióját, ezzel egyidejűleg ügyészségi beadványra megindult a bírósági eljárás a párt ellen, amely még részt tudott venni a 2014 őszi parlamenti választásokon, ám nem érte el az 5%-os parlamenti küszöböt. A szeparatizmus és a terrorizmus támogatásával meggyanúsított párt betiltását hamarosan kimondta a bíróság.

Még az ügy végleges lezárulása előtt megszületett a 2015. évi 317-VIII. törvény „A kommunista és a nemzetiszocialista totalitárius rezsimek elítéléséről és jelképeik betiltásáról”.⁴⁹ A törvény nem általánosságban tiltja be a címben jelölt tételeket, hanem pontosabb fogalmi és tartalmi meghatározásokat is ad, a tárgykörbe tartozóként sorolja fel a (szovjet) kommunista pártot, a kommunista és a nemzetiszocialista (náci) rezsimet, a szovjet állambiztonsági szervezetet. Ezen belül a „kommunista totalitárius rezsím” jelképei közé sorolja az összes egykori szocialista ország, beleértve a Szovjetunió, egykori tagköztársaságai (közte az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság), valamint a Magyar Népköztársaság zászlaját, címerét és egyéb állami jelképeit; a Szovjetunió és tagköztársaságai himnuszait; minden olyan zászlót, jelképet, attribútumot, amelyen jelen van a sarló, az eke, a kalapács és az ötágú csillag a szovjet időszakra emlékeztető bármilyen konstellációban; a tiltott eseményekben szerepet játszó személyiségeknek, illetve maguknak az eseményeknek emléket állító monumentumokat, feliratokat; magát a kommunista párt megnevezést; s azt is, hogy települések és közterek viseljék ezeknek a nevét. A Velencei Bizottság 2015 decemberében kifejezte aggodalmát, hogy ez egy tipikus gumitörvény, azaz akadályozhatja a véleménynyilvánítás szabadságát, politikai pártokat foszthat meg a választásokon való részvétel lehetőségétől, jogtalan felelősségre vonást vonhat maga után.⁵⁰

⁴⁹ Закон України № 317-VIII/2015. «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/317-viii> (2015-12-01)

⁵⁰ *Ukraine law banning Communist and Nazi propaganda has a legitimate aim...*, i. m., 2015. Érdekes helyzetet teremthet például egy olyan nemzetközi sportesemény, melyet Ukrajna területén rendeznek, oroszországi versenyzők részvételével. A nemzetközi sportversenyeken hagyományosan felhangzik a győztesek

Az Ukrán Nemzeti Emlékezet Intézet „FAQ. Amit tudni kell a kommunizmustalanításról” aloldala⁵¹ igyekszik kibontani a fenti törvények értelmezési keretét. Arra a kérdésre, hogy a nevezett törvények valóban betiltják-e a kommunista és a náci ideológiát és jelképeket, a következő választ kapjuk: „Sem az ideológiát, sem a jelképeket nem lehet betiltani, mint ahogy nem lehet betiltani a múltat. Az olyan volt, amilyen. A törvény elítéli azokat az embertelen totalitárius rezsimeket, melyek ezekből az ideológiákból nőttek ki, és betiltja jelképeik propagálását. A kommunista és a náci totalitárius rezsimek ideológiájának és jelképeinek propagandája a kommunizmus és a nácizmus sokmillió emberáldozata emlékének megbecsülnítése, ezért tilos.” Arra a kérdésre, hogy meg lehet-e hagyni a település vagy az utca régi nevét, ha az a törvény hatálya alá esik, a válasz egyértelmű: „Nem, nem lehet.” Ha helyben az önkormányzat megtagadja az átnevezést, az szabotázsnek minősül. Ugyanakkor a veteránok továbbra is viselhetik a szovjet kitüntetések, illetve nem szabad bolygatni a katonai sírok szovjet jelképeit. Érdekesség, hogy a személyi okmányokban, ingatlanokra vonatkozó dokumentumokban stb. nem szükséges a település vagy a köztér nevének megváltoztatását bevezetni, azok ettől függetlenül érvényesek maradnak.

2015 októberében az Ukrán Nemzeti Emlékezet Intézet közzétett egy 520 nevet tartalmazó listát azokról a személyiségekről, akikről nem lehet intézményt, közterületet elnevezni Ukrajnában.⁵² A listában a „szovjet” és/vagy „kommunista” múlttal rendelkező, elsősorban szovjet, vagy a Szovjetunióban élő külföldi származású személyiségek szerepelnek, közte nem csak párt- vagy állami funkcionáriusok, hanem „közemberek” is, mint például Vaszil Bazsanov mérnök, „a szovjet szénbányászat egyik úttörője”. A listában csak olyan személyek neve szerepel, akikre az ukrainai települések és közterek még

állami himnusz. Ha oroszországi versenyző végez az élen, illik tehát eljátszani az orosz állami himnuszt. Az Orosz Föderáció állami himnuszának dallama azonban azonos az egykori Szovjetunió himnuszának zenéjével (a szövegét megváltoztatták). Ez a himnusz azonban – mint szovjet jelkép – Ukrajnában be van tiltva.

⁵¹ <http://www.memory.gov.ua/news/faq-use-shcho-vi-khotili-diznatisya-pro-dekomunizatsiyu> (2015-11-10)

⁵² Список осіб, які підпадають під закон про декомунізацію.

<http://www.memory.gov.ua/publication/spisok-osib-yaki-pidpadayut-pid-zakon-pro-dekomunizatsiyu> (2015-12-01)

bármilyen módon emlékeztetnek. Így például rajta van a listán Lenin, Nagyzezsda Krupszkaja („Lenin felesége”), Engels, Marx, de nincs ott Sztálin, akiről már semmi sincs elnevezve Ukrajnában. A bő félezer név között találunk néhány külföldit is, köztük a Komintern képviselőinek, egyes országok kommunista pártjai alapítóinak, vagy például az egyetlen nem funkcionáriusnak, Henri Barbusse francia szimbolista költőnek a nevét. A listában rajta kívül nincs egyetlen író vagy költő sem. Szerepel viszont a listában egy 14 éves gyerek is, Gurin Vitya (sic! - valóban beceneven), aki „a juzovkai⁵³ 1. számú iskola tanulója volt, akit 1929 húsvétján öltek meg a helyi klubban vallásellenes propaganda miatt, és akinek a nevét a kommunizmus propagálására használták fel a Donbászban”. Az 520 névből 70 kötődik a Donbászhoz. A listán van egy magyar is: Kun Béla; a megnevezett tevékenysége pedig: „A Krími Forradalmi Bizottság elnöke. A vörös terror megszervezője a Krímben.”⁵⁴

A sajtóban olyan összefoglaló térképet is közzétettek, amely térképre vetítve ábrázolta a névváltoztatásra ítélt településneveket.⁵⁵ A nemzeti emlékezet intézetének honlapján közölt térkép szerint az ország településeinek 3 százalékát kell átnevezni; a 2015. július 8-ai állapot szerint összesen 877 várost, nagyközséget és falut.⁵⁶ Ezek egy része az Oroszország által annektált Krímben, illetve a kelet-ukrajnai szakadárak által ellenőrzött területen található.⁵⁷

Több olyan útmutató is megjelent, amelyek arról tájékoztatták a polgármestereket, hivatalnokokat, a közvéleményt, mi a módja a közterületek vagy intézmények névváltoztatásának. A nemzeti emlé-

⁵³ Ma Donyeck városa.

⁵⁴ Kun a tanácsköztársaság bukása utána a Szovjetunióba menekült, ahol kinevezték a Krími Forradalmi Bizottság elnökévé. 1920 októbere és 1921 áprilisa között több mint tízezer fehérgárdista elpusztításáért volt felelős. Ишин, Андрей: *Трагические страницы «третьего большевизма»*. <http://old.kr-eho.info/index.php?name=News&op=article&sid=9217> (2016-01-10)

⁵⁵ Lásd pl.: <http://korrespondent.net/ukraine/3536680-eksperty-sozdaly-kartu-dekommunyatsyy-ukrayny> (2015-12-8);

http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2015/04/150410_cities_to_be_renamed_v_c (2015-12-01); <http://infolight.org.ua/themap/dekomunizaciya-2015-sela#5.00/49.498/31.140> (2016-02-03)

⁵⁶ [http://fs102.www.ex.ua/get/177593942/mapa-pereymenuvanja7_jp%20\(1\).jpg](http://fs102.www.ex.ua/get/177593942/mapa-pereymenuvanja7_jp%20(1).jpg) (2016-02-05)

⁵⁷ <http://korrespondent.net/ukraine/3536680-eksperty-sozdaly-kartu-dekommunyatsyy-ukrayny> (2016-02-03)

kezet intézete még egy infografikát is az érdeklődők rendelkezésére bocsátott erről.⁵⁸ A közterületek (utcák, terek) átnevezését is rövid és informatív ábra mutatja be.⁵⁹

Kárpátalján is nyilvánosságra hozták a törvény értelmében átnevezendő települések és közterületek listáját, melyben két település és 558 közterület megnevezése szerepel.⁶⁰ A helyi sajtó beszámolója szerint az egyik átnevezendő település, a técsői járási Komszomolszk az 1947-ig használt Nyimecka Mokra (Németmokra) helységnévhez tért vissza. A Huszti járásban található Zsovtneve⁶¹ község helyi önkormányzata azonban megtagadta a névváltoztatást. Indoklásuk szerint a község nem az 1917-es pétervári puccsról, hanem a helyi, jellegzetesen sárgás színű agyagos talajról kapta a nevét.⁶² Azonban nemcsak egy eldugott falu, hanem nagyvárosok sem nyelik le némán az átnevezés kísérletét.⁶³

E tekintetben tanulságos Dnyipropetrovszk város máig lezártatlan névváltoztatási hercehurcája. A 18. században alapított település eredeti neve Katerinoszláv (Катеринослав) volt, 1926-ban kapta a nevét a Dnyipro folyóról, illetve Grigorij Petrovszkij szovjet-ukrán politikusról. Petrovszkij is szerepel azoknak a történelmi személyiségeknek a sorában, akikről nem lehet semmit sem elnevezni Ukrajnában. Az Ukrajna legnagyobb folyója mellett elterülő megyeszékhely új nevének kiválasztása során számos javaslat felmerült, de

⁵⁸ http://fs152.www.ex.ua/get/172344833/infographic_names_new-page-001.jpg (2015-12-01)

⁵⁹ <http://www.ex.ua/view/91473756> (2015-12-01)

⁶⁰ <http://zakarpattya.net.ua/Blogs/143392-Dva-sela-ta-558-vulyts-ploshch-i-provulkiv-na-Zakarpatti-maly-by-zminyty-nazvy> (2015-12-01)

⁶¹ A község eredetileg az 1917-es nagy októberi szocialista forradalomra utalva kapta a nevét; az ukrán *жовтень* szó jelentése: október; *жовтневе*: októberi.

⁶² <http://www.karpatalja.ma/karpatalja/kozelet/meg-mindig-sok-a-szovjet-rendszerhez-kotheto-utcanev-karpataljan/> (2015-12-01). Az ukrán *жовтий* jelentése: sárga.

⁶³ Például: В Кировограді мітинги із-за перейменування міста. Корреспондент.net, 27 декабря 2015 г.

<http://korrespondent.net/ukraine/3608275-v-kyrovrograde-mytynhy-yz-za-pereyrenovanyia-horoda> (2015-12-20); Днепропетровские депутаты отказались переименовывать город. Корреспондент.net, 29 декабря 2015 г. <http://korrespondent.net/city/dnepropetrovsk/3609147-dnepropetrovskye-deputyat-y-otkazalys-pereyrenovyyvat-horod> (2015-12-20)

kétségkívül a legeredetibb ötlettel a városi önkormányzat⁶⁴ és Olekszandr Vilkul⁶⁵ ellenzéki parlamenti képviselő állt elő. A Vilkul által a parlament elé törvénytervezetként is beterjesztett elképzelés szerint⁶⁶ Dnyipropetrovszk névváltoztatás utáni új megnevezése: Dnyipropetrovszk... A javaslat lényege, hogy a megyeszékhely nevében megmarad a Dnyipro folyó, de a szovjet-ukrán politikus helyére (Szent) Péter (ukránul: Petro) apostol kerül. Azaz: a település neve továbbra is *Dnyipropetrovszk* marad ugyan, de város nevének etimológiája módosul: *Dnyipro* + *Petrovszkij* helyett *Dnyipro* + (Szent) Péter apostol lesz a névadó.

A kijevi parlament hivatalos honlapja szerint 2016. február 1-jén regisztrálták be 3854. számmal azt a törvénytervezetet, mely a járás- és helységnevek megváltoztatásáról szól.⁶⁷ A megváltoztatandó helységek listájában nem szerepel sem a kárpátaljai Zsvotneve község, sem a Dnyeper menti megyeszékhely neve. A kormányhatározatot február 4-én meg is szavazta a parlament.⁶⁸

A Korrespondent.net országos internetes hírportál az átnevezési hullám furcsaságait összefoglaló *A fantázia hiánya: hogyan zajlik a kommunizmustalanítás* című cikkében néhány érdekes esetre is felhívja a figyelmet. Kiderül például az összeállításból, hogy a már a népszerű *Советское шампанское* pezsgőnek sem maradhatott meg az eredeti elnevezése, helyette a *СоветОвское шампанское* megnevezést választotta a gyártó.⁶⁹

Összegzés

⁶⁴ <http://www.pravda.com.ua/news/2015/12/29/7094054/> (2016-02-05)

⁶⁵ <http://www.pravda.com.ua/news/2016/02/4/7097863/> (2016-02-05)

⁶⁶ http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58036 (2016-02-05)

⁶⁷ http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57991 (2016-02-03)

⁶⁸ Постанова № 984-VIII Верховної Ради України Про перейменування окремих населених пунктів та районів. Київ, 4 лютого 2016 року. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984-viii> (2016-03-30)

⁶⁹ <http://korrespondent.net/ukraine/3624948-brak-fantazyi-kak-prokhodyt-dekommunyziatsiya> (2016-02-04) A *Советское* az or. *совет*, magyarul *tanács* (szovjet) szóból ered. A *СоветОвское* ugyanígy, csak itt mellékevesítve van a főnév. Azaz: gyakorlatilag ugyanaz maradt a pezsgő neve, csak épp így már nem teljesen egyezik a hangalak és az íráskép a kommunista múlttal terhelt „szovjet” szóval.

A törvényekkel kapcsolatban az internetes kommentelők két alapvető csoportba tömörültek – akik szerint elhamarkodottan, vita nélkül döntött a törvényhozás, illetve akik szerint huszonöt éve megy a vita, ideje volt dönteni.⁷⁰ A mértékadó szakmai álláspontot pedig Oxana Shevel így foglalta össze: a szovjet történelemmel kapcsolatban a politika mondta meg, ideológiai alapon, hogy ki a jó és ki a rossz, ki a „miénk” és ki az „ellenség”.⁷¹

A 2014 áprilisa óta gyakorlatilag háborúban álló Ukrajnában azonban nem csupán a történelmi távlatokban megosztó kérdés, hogy ki van velünk és kicsoda ellenünk. A probléma a mában is vitákat generál.

Utaltunk már arra, hogy a magukat a nemzeti oldalra pozicionáló politikusok és értelmiségiek egy része hajlamos arra, hogy az orosz anyanyelvű, ukránul nem (szívesen) beszélő polgártársait kizárja a nemzetből. S bár Petro Porosenko elnök szerint a Keleten Ukrajnáért harcolók 62%-a orosz anyanyelvű,⁷² az Amerikai Egyesült Államokban a Columbia Egyetemen ukrán nyelvet oktató ukrán nyelvész, Yuri Shevchuk megkérdőjelezi, hogy az orosz anyanyelvűek jó hazafiak lehetnek: „A Keleten folyó hibrid háború a kultúra, a civilizáció frontján is kitört. Korábban eléggé világosan látható volt, ki híve és ki ellensége az ukránoknak a nyelv és a kultúra kérdése terén. Most azonban megjelent az »új« patrióták meglepő fogalma, akik szeretik Ukrajnát, de nem szeretik az ukrán nyelvet. Ez a fogalom bennem erős kétségeket ébreszt”.⁷³

⁷⁰ Кулик, Володимир: *Про неякісні закони та нечутливих критиків...*, i. m., 2015.

⁷¹ Шевель, Оксана: *Щоб відповідати європейським стандартам...*, i. m., 2015.

⁷² <http://korrespondent.net/ukraine/3497931-Porosenko-bolshynstvo-vouiuishchykh-za-ukraynu-na-donbasse-russkoiazychnye> (2015-6-10). Az elnök állítása nem alaptalan. A híradások beszámoltak például arról, hogy a „terrorelhárító hadműveletben” résztvevő, azaz a keleti megyékben harcoló Dnipro-1 alakulat katonái számára ukrán nyelvtanfolyamot szerveztek. „Ismerni annak az országnak a nyelvét, amelyet védelmezel – ez elengedhetetlen feltétele a győzelemnek bármelyik fronton: a politikain, a kulturálison vagy a katonain” – mondta az egység parancsnokhelyettese. A tiszt azt is hozzátette: a cél az, hogy az egység harcosai néhány hónap múlva „szabadon, szurcsik nélkül” beszéljenek ukránul. A hírt lásd: <http://language-policy.info/2015/10/dlya-bijtsiv-dnipro-1-provodyat-kursy-ukrajinskoji-movy/#more-1963> (2015-10-25)

⁷³ Шевчук, Юрій – Власюк, Ганна: *Двомовність як хвороба...*, i. m., 2015.

Metaforikus párhuzamot idézve Gileád és Efraim lakosainak a bibliai Bírák Könyvéből (112: 56) ismert véres konfliktusa (lásd: *Sibboleth/Szibboleth*), illetve az ukrajnai háború között, Shevchuk egyértelműen foglal állást az ukrán–orosz kétnyelvűség mindenféle megnyilvánulásával szemben: „A nyelvi skizofrénia megfosztja az ukrán nyelv védelmező szerepét azokban az egzisztenciális helyzetekben, amikor az életed veszélyben van, és a nyelved alapján meg tudod különböztetni a sajátokat az ellenségtől” – vallja.⁷⁴

Az egyik legismertebb ukrán nyelvész, Larisza Maszenko is gyanúsan méregeti az ukrajnai társadalom oroszul beszélő részét: „Oroszország számára az Ukrajnával folytatott nyelvi és kulturális háborúban aratott győzelem előfeltétele volt a jelenlegi fegyveres beavatkozásnak, valamint a Krím és Donbász egy része megszállásának. S a szovjet birodalom újjáélesztésére vonatkozó terveiben a Kreml számít Ukrajna népességének azon részére, melyet az ukrán tömegtájékoztatási eszközök fölötti kontroll révén sikerült »kikristályosítani«”.⁷⁵

A birodalmi orosz múlttól és a szovjet történelmi örökségtől való törvényi távolságeremtés tehát a jelenben együtt jár a cári Oroszország és a Szovjetunió egyaránt oroszosítónak minősített hagyományai legfőbb szimbólumától, az orosz nyelvtől való elhatárolódás szándékával is. Ukrajnában egyszerre folyik a kommunizmustalanítás és a deruszifikáció. Az 1991-ben az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság területével együtt a szovjet múlt terheit megöröklő 21. századi Ukrajna egyszerre küzd a múlt és jelen megosztó démonaival az európai út nevében.

⁷⁴ Шевчук, Юрій – Палажій, Галина: *Мовна шизофренія...*, i. m., 2015.

⁷⁵ Масенко, Лариса: *Мовознавча солідарність по-українськи...*, i. m., 2015.

Felhasznált irodalom

- Fedinec Csilla (szerk.): *Kárpáti Ukrajna: Vereckétől Husztig. Egy konfliktustörténet nemzeti olvasatai*. Pozsony, Kalligram, 2014.
- Huntington, Samuel P.: *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*. Budapest, Európa Könyvkiadó, 1998.
- Kulyk, Volodymyr: The Politics of Ethnicity on Post-Soviet Ukraine: Beyond Brubaker. In: *Journal of Ukrainian Studies*, 2001, 26/1–2. szám, 197–221.
- Oficinszkij, Roman: A második világháború ukrán kiindulópontja: Kárpáti Ukrajna történetének jelenkori nemzeti-hazafias interpretáció kísérletei. In: Fedinec Csilla (szerk.): *Kárpáti Ukrajna: Vereckétől Husztig*. Pozsony, Kalligram, 2014, 291–295.
- Pavlenko, Aneta: Language rights versus speakers' rights: on the applicability of Western language rights approaches in Eastern European contexts. In: *Language Policy*, 2011, 10. szám, 37–58.
- Portnov, Andrij: Memory Wars in Post-Soviet Ukraine (1991–2010). In: Blacker, Uilleam – Etkind, Alexander – Fedor, Julie (eds.): *Memory and Theory in Eastern Europe*. New York – Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2013.
- Riabchuk, Mykola: Cultural Fault Lines and Political Divisions: The Legacy of History in Contemporary Ukraine. In: Larissa M. L. – Onyshkevych, Zaleska – Rewakowicz, Maria G. (eds.): *Contemporary Ukraine on the cultural map of Europe*. Armonk – London, M. E. Sharpe, 2009.
- Shumlianskyi, Stanislav: Conflicting abstractions: language groups in language politics in Ukraine. In: *International Journal of the Sociology of Language*, 2010, 201. szám, 135–161.
- Ukraine law banning Communist and Nazi propaganda has a legitimate aim, but does not comply with European standards, say constitutional law experts of the Venice Commission and OSCE/ODIHR. Press release – DC190 (2015).
<https://www.google.hu/#q=gumit%C3%B6rv%C3%A9ny> (2015-12-20)

- 20 років Незалежності: Ленін все ніяк не Goodbye! Тексти.org.ua (13.06.2012.)
http://texty.org.ua/pg/article/devrand/read/37123/20_rokiv_Nezal_ezhnosti_Lenin_vse_nijak_ne (2015-12-01)
- Берковський, Владислав: Дуже відкритий архів. *Критика*, Червень 2015. <http://krytyka.com/ua/solutions/opinions/duzhe-vidkrytyy-arkhiv> (2016-01-10)
- Гнаткевич, Юрій: *Чи злетить птах у синє небо? Нариси про русифікованих і русифікаторів та гірку долю української мови в незалежній Україні*. Київ, Просвіта, 1999.
- Журженко, Татяна: Миф о двух Украинах. In: *Перекрестки*, 2005, № 3–4.
- Журженко, Тетяна: «Чужа війна» чи «спільна Перемога»? Націоналізація пам'яті про Другу світову війну на україно-російському прикордонні. In: *Україна Модерна*, 2011, №18.
- Кулик, Володимир: Про неякісні закони та нечутливих критиків. *Критика*, Травень 2015.
<http://krytyka.com/ua/solutions/opinions/pro-neyakisni-zakony-ta-nechutlyvykh-krytykiv> (2016-01-10)
- Масенко Лариса: *(У)мовна (У)країна*. Київ, Темпора, 2007.
- Масенко, Лариса: Мовознавча солідарність по-українськи. In: *Портал мовної політики*. September 24, 2015. <http://language-policy.info/2015/09/larysa-Maszenko-movoznavcha-solidarnist-po-ukrajinsky/#more-1821> (2016-02-03)
- Миллер, Алексей: Дуализм идентичностей на Украине. In: *Отечественные записки*, 2007, № 1 (34).
- Михеева, Оксана: Не все так просто з тими українцями... In: *Отечественные записки*, 2007, № 1 (34).
- Міллер, Олексій: Засвоюючи логіку націоналізму: ставлення владних кіл імперії та громадської думки її столиць до українського національного руху в перші роки царювання Олександра II. Львів, Україна Модерна, 1999, 76–102.

- Наливайко, Северин: Ленінопад. In: *Країна*, 21 жовтня 2014. http://gazeta.ua/articles/opinions-journal/_leninopad/584056 (2015-12-01)
- Оснач, Сергій: *Як мова визначає наших героїв і вітчизну*. <http://language-policy.info/2015/12/yak-mova-vyznachaje-nashyh-herojiv-i-vitchyznu/> (2015-12-01)
- Пагіря, Олександр: *Між війною та миром: відносини між ОУН і УПА та збройними силами Угорщини (1939–1945)*. Торонто – Львів, Літопис УПА, 2014.
- Пахльовська, Оксана: Україна: шлях до Європи... через Константинополь. Стаття 1: Історичний дуалізм української культури: Візантія чи Європа? In: *Сучасність*, 1994, № 1.
- Піпаш, Володимир: На виїзді з Закарпаття з'явилися білборди, що апелюють до історичної пам'яті сусідів України. *Закарпаття онлайн*. 22 липня 2015 р. <http://zakarpatya.net.ua/News/142858-Na-vyizdi-z-Zakarpattia-ziavlyisia-bilbordy-shcho-apeliuiut-do-istorychnoi-pamiati-susidiv-Ukrainy> (2015-12-01)
- Рябчук Микола: *Дві України: Реальні межі, віртуальні війни*. Київ, Критика, 2003.
- Рябчук, Микола: *Від Малоросії до України: парадокси запізненого націєтворення*. Київ, Критика, 2000.
- Шевель, Оксана: Щоб відповідати європейським стандартам, закони „про декомунізацію” потребують змін. In: *VoxUkraine*, Травень 7, 2015 <http://voxukraine.org/2015/05/07/decommunization-laws-ukr/> (2016-01-10)
- Шевчук, Юрій – Власюк, Ганна: Двомовність як хвороба. Професор Колумбійського університету називає українську мовну ситуацію «мовною шизофренією». In: *Портал мовної політики*, July 5, 2015. <http://language-policy.info/2015/07/dvovmnist-yak-hvoroba-profesor-kolumbjijskoho-universytetu-nazyvaje-ukrajinsku-movnu-sytuatsiyu-movnoyu-shyzoftrenijeyu/> (2016-02-03)

Шевчук, Юрій – Палажій, Галина: Мовна шизофренія – нова, потужна форма русифікації. In: *Портал мовної політики*, September 19, 2015. <http://language-policy.info/2015/09/yurij-shevchuk-movna-shyzofreniya-nova-potuzhna-forma-rusyifikatsiji/#more-1780> (2016-02-03)

Mellékletek

(A „kommunizmustalanító törvények” nem hivatalos magyar fordítása)

Ukraina törvényeA 20. században Ukrajna függetlenségéért folyó harcok résztvevőinek jogi státuszáról és emlékének tiszteletéről

E törvény célja, hogy Ukrajna függetlenségéért a 20. században folyó harcok résztvevőit Ukrajna függetlenségének megteremtéséért folytatott küzdelmek főszereplőiként – Ukrajna 20. századi függetlenségi harcosaiként ismerje el, meghatározza Ukrajna 20. századi függetlenségi harcosainak jogi státusát, megállapítsa az e kategóriába tartozó személyek részére az állam és az önkormányzatok által biztosítandó garantált szociális juttatásokat. E törvény célja továbbá elismerni Ukrajna 20. századi függetlenségi harcosainak kitüntetéseit és katonai rendfokozatát, kijelölje az állami politika irányait Ukrajna 20. századi függetlenségi harcaival és azok résztvevőivel kapcsolatos nemzeti emlékezet megújításával, megőrzésével és tiszteletével kapcsolatban és megállapítsa a felelősséget, amit Ukrajna 20. századi függetlenségi harcosainak státuszáról szóló törvény megsértői viselnek.

1. cikkely. Ukrajna 20. századi függetlenségi harcosainak jogi státusa

1. Ukrajna 20. századi függetlenségi harcosainak tekintendők azok a személyek, akik politikai téren, fegyverrel a kezükben és kollektív módon vagy egyénileg részt vettek Ukrajna függetlenségéért a 20. században folytatott harcokban a következő állami szervezetekben, szervezetekben, struktúrákban és alakulatokban:

1) az Ukrán Népköztársaság⁷⁶ állami szervei, beleértve az Ukrán Központi Tanácsot, az Ukrán Központi Tanács (az Ukrán Népköztársaság) Főtitkárságát, az Ukrán Népköztársaság Minisztertanácsát, az Ukrán Népköztársaság emigráns kormányát (az Ukrán Népköztársaság Állami Központját), az Ukrán Népköztársaság főtitkárságait, minisztériumait, hivatalait, beleértve az emigráns testületeket, az Ukrán Népköztársaság külföldi diplomáciai képviselőit, az Ukrán Népköztársaság helyhatalmi szerveit, az Összukrán Nemzeti Kongresszus, az Összukrán Központi Felkelő Bizottságot (Központi Ukrán Felkelő Bizottságot, ÖUKFB, KUFBiz), az Ukrán Népköztársaság

⁷⁶ Az Ukrán Népköztársaság [Українська Народна Республіка] nemzetközileg el nem ismert ukrán államalakulat, melyet 1917. november 7-én kiáltottak ki. Központja Kijev volt, de facto azonban a fronthezylzettől függően más-más települések. A bekezdés ennek az államalakulatnak a testületeit és az államfőt sorolja fel. (A ford.)

Direktóriumát, az Állami Néptanácsot, az Ukrán Népköztársaság Köztársasági Tanácsát, az Ukrán Nemzeti Tanácsot, az Ukrán Népköztársaság emigrációban élő elnökét;

2) az Ukrán Állam (Hetmanátus)⁷⁷ állami szervei, beleértve többek között az Ukrán Állam Minisztertanácsát, az Ukrán Állam Miniszteri Kistanácsát, az Ukrán Állam minisztériumait, az Ukrán Állam külföldi diplomáciai képviselőit és misszióit, az Ukrán Állam helyhatalmi szerveit, a hetmant, az Ukrán Állam Szenátusát, az Ukrán Állam Legfelsőbb Bíróságát;

3) a Nyugat-ukrán Népköztársaság (az Ukrán Népköztársaság nyugati megyéje)⁷⁸ állami szervei, beleértve többek között a Nyugat-ukrán Népköztársaság Ukrán Nemzeti Tanácsát, a Nyugat-ukrán Népköztársaság (az Ukrán Népköztársaság nyugati megyéje) Államtitkárságát, a Nyugat-ukrán Népköztársaság (az Ukrán Népköztársaság nyugati megyéje) titkárságait (minisztériumait), a Nyugat-ukrán Népköztársaság (az Ukrán Népköztársaság nyugati megyéje) külföldi nagykövetségeit, diplomáciai képviselőit és misszióit, a Nyugat-ukrán Népköztársaság (az Ukrán Népköztársaság nyugati megyéje) helyhatalmi szerveit, a Nyugat-ukrán Népköztársaság (az Ukrán Népköztársaság nyugati megyéje) elnökét (diktátorát);

4) a Kelet-lemkó (Komańczai) Köztársaság⁷⁹ és a Hucul Köztársaság⁸⁰ állami szervei, beleértve a Sanoki járási Wisłok Wielkiben székelő közigazgatást, a rendőrpáncsnokságot és népbiztosságot, a Hucul Néptanácsot;

⁷⁷ Az Ukrán Állam (Hetmanátus) [Українська Держава (Гетьманат)] nemzetközileg el nem ismert ukrán államalakulat, mely puccsal végrehajtott hatalomváltással lépett az Ukrán Népköztársaság helyébe 1918. április 29-től, majd december 14-től ismét Ukrán Népköztársaság lett. Az Ukrán Állam élén a hetman állt. (A hetman a 16–18. században a Lengyel–Litván Unióban használt katonai cím, a fegyveres erők parancsnoka, a király távollétében a hadvezér is, valamint a Zaporozsjei Szics, a kozákok katonai-politikai vezetője.) A bekezdés ennek az államalakulatnak a testületeit és az államfőt sorolja fel. (A ford.)

⁷⁸ A Nyugat-ukrán Népköztársaság [Західноукраїнська Народна Республіка], az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása után Lemberg központtal 1918. október 19-ével létrejött, nemzetközileg el nem ismert ukrán államalakulat. 1919. január 22-én egyesült az Ukrán Népköztársasággal. Az egyesített államalakulat neve – Ukrán Népköztársaság, ezen belül a volt Nyugat-ukrán Népköztársasághoz tartozó területeké – az Ukrán Népköztársaság nyugati megyéje [Західної області Української Народної Республіки]. A bekezdés ennek az államalakulatnak a testületeit és az államfőt sorolja fel. (A ford.)

⁷⁹ A Kelet-Lemkó Köztársaság [Східно-Лемківська Республіка] a Kárpátokban, a lengyelek által megszállt, ma Ukrajna és Lengyelország közötti területen létrejött nemzetközileg el nem ismert ukrán államalakulat 1918. november 4. és 1919. január 23. között. Wisłok Wielkiben kiáltották ki, de Komańcza település volt a központja. Ma mindkét település Lengyelországban található. Az államalakulat

5) Kárpáti Ukrajna (Podkarpatszka Rusz)⁸¹ állami szervei, többek között Kárpáti Ukrajna szojmja, Kárpáti Ukrajna kormánya, Kárpáti Ukrajna minisztériumai, Kárpáti Ukrajna helyhatalmi szervei, Kárpáti Ukrajna elnöke;

6) az Ukrán Népköztársaság, az Ukrán Állam (Hetmanátus), a Nyugat-Ukrán Népköztársaság, a Kelet-Lemkó (Komańczai) Köztársaság és a Hucul Köztársaság, Kárpáti Ukrajna katonai, biztonsági, egyéb fegyveres, katonai vagy paramilitáris alakulatai és egységei, beleértve az Ukrán Szicslövészeket, az Ukrán Népköztársaság Hadseregét, a Galíciai Hadsereget, Ukrajna Felkelő Hadseregét, a Kárpáti Szics Népi Önvédelmi Szervezetet;

7) az Ukrán Népköztársaság, az Ukrán Állam, a Nyugat-Ukrán Népköztársaság (az Ukrán Népköztársaság nyugati megyéje), Kárpáti Ukrajna (Podkarpatszka Rusz) területén működő politikai pártok, egyéb társadalmi szervezetek, melyek célja Ukrajna függetlenségének kivívása (visszaszerzése) vagy megvédése;

8) felkelő, partizán egységek, melyek 1917–1930 között működtek Ukrajna területén, és amelyek célja Ukrajna függetlenségének kivívása, megvédése vagy visszaszerzése, beleértve a Holodnij Jar Köztársaság és a Medvin Köztársaság⁸² csapatait, a Volonyi felkelő (lázadó) hadsereget;

9) Ukrán Katonai Szervezet (UKSZ),⁸³

10) Ukrán Nacionalisták Szervezete (UNSZ),⁸⁴

neve a lengyel szakirodalomban: Komańczai Köztársaság [Команчанська (Команецька) Республіка, Republika Komańczańska]. (A ford.)

⁸⁰ A Hucul Köztársaság [Гуцульська Республіка] a mai Kárpátalja területén Körösmező központtal szerveződött, nemzetközileg el nem ismert ukrán államalakulat 1918 novembere és 1919 júniusa között. (A ford.)

⁸¹ Kárpáti Ukrajna vagy Podkarpatszka Rusz [Карпатська Україна (Підкарпатська Русь)] a második Cseh-szlovák Köztársasághoz tartozó autonóm terület 1918 októbere és 1939 márciusa között. 1939. március közepén az ország-rész első parlamentje kikiáltotta a nemzetközileg el nem ismert állami függetlenséget. A bekezdés ennek az államalakulatnak a testületeit és az államfőt sorolja fel. (A ford.)

⁸² Holodnij Jar – erdőség Kijev megyében; Holodnij Jar Köztársaság [Холодноярська республіка] önszerveződő államalakulat az Ukrán Népköztársaság területén 1919–1922-ben, központja Melniki település. Medvin – település Kijev megyében; Medvin Köztársaság [Медвинська республіка] bolsevikellenes felkelés 1920–21-ben, a köztársaság kikiáltásával. (A ford.)

⁸³ Українська військова організація (УВО). Illegális katonai, forradalmi-politikai szervezet 1920–1931 között, Prágában alakult meg, de lengyel területen működött. (A ford.)

⁸⁴ Організація українських націоналістів (OUN). Az Ukrán Katonai Szervezet és nacionalista ifjúsági szervezetek egyesüléséből jött létre Bécsben, 1929-ben, de lengyel területen, Galíciában tevékenykedő ukrán társadalmi-politikai szerve-

- 11 Népi-felszabadító Forradalmi Szervezet (NFFSZ);⁸⁵
 12 Ukrán Felkelő Hadsereg (UFH);⁸⁶
 13 Poleszjei Szics, Tarasz Borovec (Bulba) atamán Ukrán Felkelő Hadserege, Ukrán Népi Forradalmi Hadsereg (UNFH);⁸⁷
 14 Ukrán Legfelsőbb Felszabadító Tanács Külföldi Képviselőtét (ULTF KK);
 15 Antibolsevista Nemzetek Blokkja (ANB);⁸⁹
 16 Ukrán Helsinki Szövetség (csoport) (UHSZ, UHCS);⁹⁰
 17 a 20. század második felében működő, az ukrán nemzeti mozgalomban részt vevő szervezetek [...];
 18 olyan személyek által létrehozott szervezetek, akiket a 20. század folyamán Ukrajna függetlenségéért, polgári és egyéb jogokért vívott küzdelemben való részvételük miatt üldöztek, szovjet börtönökbe, táborokba vagy táborigénybeviteli körülmények közé zártak;
 19 Ukrajna Népi Mozgalma az átalakításért (Ukrajna Népi Mozgalma)⁹¹ 1991. augusztus 24-ig;⁹²

zet. 1940-ben kettészakadt Andrij Melnik és Sztepan Bandera híveire. Katonai ereje az Ukrán Felkelő Hadsereg. (A ford.)

⁸⁵ Народно-визвольна революційна організація (НВРО). Az ún. nyugat-ukrajnai nemzeti-felszabadító mozgalmak egyike, különvéleményt megfogalmazó csoportosulás az Ukrán Nacionalisták Szervezetén belül. (A ford.)

⁸⁶ Українська повстанська армія (УПА). Az Ukrán Nacionalisták Szervezete banderista ágának katonai alakulata, mely Ukrajna területén tevékenykedett 1942–1953-ban. (A ford.)

⁸⁷ Українська повстанча армія отамана Тараса Боровця (Бульби) "Поліська Січ", Українська народна революційна армія (УНР). A banderista Ukrán Felkelő Hadsereg szovjet területen tevékenykedő alakulata a II. világháború időszakában. A törvény eredeti szövegében két név, a magyar fordításban a sorrend jobban tükrözi, hogy a Poleszjei Szics nevű katonai szervezet különböző névváltozatairól van szó. (A ford.)

⁸⁸ Українська Головна Визвольна Рада (УГВР). 1944–1949 között szovjet területen tevékenykedő, az Ukrán Nacionalisták Szervezete által kezdeményezett ukrán felszabadító mozgalom. (A ford.)

⁸⁹ Антибільшовицький блок народів (АБН). A bolsevizmus elleni harcot célul kitűző nemzetközi szervezet, mely az Ukrán Nacionalisták Szervezetének kezdeményezésére alakult meg. 1943-ban jött létre, 1946-ban újjászervezték, ezután csatlakoztak hozzá magyar emigráns szervezetek is. (A ford.)

⁹⁰ Українська Гельсінська спілка (група) (УГС, УГГ). Ukrán jogvédő szervezet, 1976-tól csoport, 1988-tól szövetség. (A ford.)

⁹¹ Народний Рух України за перебудову (Народний Рух України). Közkeletű nevén: RUH. A rendszerváltó párt Ukrajnában, az egyetlen politikai alakulat, melynek képviselői az állampárt képviselőin kívül bejutottak a törvényhozásba az 1990-as, első szabad választások alkalmával. A párt ma is létezik. (A ford.)

20) egyéb szervezetek, struktúrák vagy alakulatok, amelyek a 20. században (1991. augusztus 24-ig bezárólag) működtek, és amelyek tevékenységének célja Ukrajna függetlenségének kivívása (visszaszerzése) vagy megvédése volt. E szervezetek, struktúrák és alakulatok listáját Ukrajna kormánya hagyja jóvá.

2. cikkely. Ukrajna 20. századi függetlenségi harcosainak jogi státusának alapjai

1. Az állam elismeri, hogy Ukrajna 20. századi függetlenségi harcosai, akiket elismer jelen törvény 1. cikkelye, döntő szerepet játszottak abban, hogy helyreállt az ukrán államiság, amit kinyilvánított az Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa által 1991. augusztus 24-én elfogadott Függetlenségi Nyilatkozat, ami az alapvető feltétele Ukrajna 20. századi függetlenségéért harcolók jogi státusa elismerésének és emlékeztetük tiszteletének.

Ukrajna 20. századi függetlenségi harcosai jogi státusának jogi alapját nemzetközi és Ukrajna nemzeti jogi dokumentumai képezik, melyek alapján az állam jogszerűnek ismeri el Ukrajna függetlenségéért a 20. században folytatott harcok formáit és módszereit.

3. cikkely. Ukrajna 20. századi függetlenségi harcosainak és családtagjaiknak járó szociális juttatások

1. Az állam szociális biztosítékot, kedvezményeket és egyéb kifizetéseket biztosít Ukrajna 20. századi függetlenségi harcosai és családtagjaik részére.

2. A helyi önkormányzatok a helyi költségvetés terhére pótlólagos biztosítékokat, kedvezményeket és egyéb kifizetéseket biztosíthat Ukrajna 20. századi függetlenségi harcosai és családtagjaik részére.

4. cikkely. Ukrajna 20. századi függetlenségi harcosai kitüntetései és katonai rendfokozatának elismerése

1. Az állam elismeri Ukrajna 20. századi függetlenségi harcosainak állami és katonai kitüntéseit (jelvényeit) és katonai rendfokozatát, melyeket jelen törvény 1. cikkelyébe foglalt állami szervek, szervezetek, struktúrák és alakulatok adományoztak.

5. cikkely. Ukrajna 20. századi függetlenségi harcainak és harcosainak a nemzeti emlékezetben való megújításával, megőrzésével és tiszteletével kapcsolatos állami politika

1. Az állam biztosítja Ukrajna 20. századi függetlenségi harcai és harcosai története széles körű oktatását.

⁹² 1991. augusztus 24. – Ukrajna függetlensége kikiáltásának napja („Independence Day”). (A ford.)

2. Az állam intézkedéseket fogantatosít annak érdekében, hogy a társadalom tájékoztatva legyen, és a közvélemény figyelmét ráirányítsa Ukrajna 20. századi függetlenségi harcai és harcosaira történetére, kidolgozza és módosítja a tanterveket, tankönyveket, programokat és rendezvényeket szervez Ukrajna 20. századi függetlenségi harcai és azok résztvevői történetének oktatása érdekében, objektív tájékoztatást ad Ukrajnában és a világban Ukrajna 20. századi függetlenségi harcairól és azok résztvevőiről.

3. Az állam ösztönzi és támogatja azokat a nem kormányzati intézményeket és szervezeteket, amelyek Ukrajna 20. századi függetlenségi harcai és azok résztvevői kutatásával és az ezzel összefüggő felvilágosító munkával foglalkoznak.

4. Az állam támogatja Ukrajna 20. századi függetlenségi harcai résztvevői emlékezetének megőrkítését, többek között az ukrainai és a külföldi temetkezési helyek felkutatását, nyilvántartását és rendezését, emlékhelyek és emléksírok állítását, új emlékművek, emléktáblák felállítását és régiek felújítását, a jelen törvény 1. cikkelyében felsorolt hősök nevének és álnévének megőrkítését toponimiák, településnevek, földrajzi objektumok neve, játék- és dokumentumfilmek, színpadi produkciók és egyéb művészeti alkotások formájában.

6. cikkely. Ukrajna 20. századi függetlenségi harcai résztvevői státusával kapcsolatos törvénykezés megsértéséért viselt felelősség

1. Ukrajna állampolgárai, a külföldiek, valamint az állampolgárság nélküli személyek, akik nyilvánosan megsértik jelen törvény 1. cikkelyének hatálya alá eső személyeket, akadályozzák Ukrajna 20. századi függetlenségi harcosai jogainak érvényesítését, a törvény előtt felelősséggel tartoznak.

2. Ukrajna 20. századi függetlenségi harcai jogszerűségének nyilvános tagadása Ukrajna 20. századi függetlenségi harcai résztvevői emlékezetének, az ukrán nép méltóságának megsértése és mint ilyen jogszerűtlen cselekedet.

7. cikkely. Záró rendelkezések

1. Jelen törvény a kihirdetés utáni napon lép érvénybe.

Petro Porosenko
Ukrajna elnöke

Kijev, 2015. április 9. № 314-VIII.

Ukrajna törvényeA II. világháborúban a náciizmus felett aratott győzelem megörökítése (1939–1945)

Ukrajna Alkotmánya, többek között annak 11. cikkelye értelmében, amely kötelezi az államot az ukrán nemzet és történelmi emlékezete konszolidálására és fejlesztésére,

eleget téve az ENSZ Közgyűlése 2004. november 22-i A/RES/59/26. sz. határozatának⁹³ és 2010. március 2-i A/RES/64/257. sz. határozatának,⁹⁴

törekedve a független, demokratikus jogállam fejlesztésére és megszilárdítására,

elismerve, hogy az 1939–1945-ös II. világháború Németország nemzeti-szocialista (náci) rezsimjének és a Szovjetunió kommunista totalitárius rezsimjének megállapodásával vette kezdetét és vált az emberiség 20. századi történelmének legnagyobb tragédiájává,

tekintettel arra, hogy az 1939–1945-ös II. világháború alatt a nemzeti-szocialista (náci) és kommunista totalitárius rezsimek Ukrajna területén emberiség- és emberiességellenes cselekedeteket, háborús bűnöket és genocídiumot követtek el, aminek következtében Ukrajna és az ukrán nép hatalmas veszteségeket szenvedett,

méltatva a náciizmus felett az 1939–1945-ös II. világháborúban aratott győzelem világtörténelmi jelentőségét,

adózva az 1939–1945-ös II. világháború minden áldozatának emléke előtt és szükségesnek tartva a háború veteránjairól, a felszabadító mozgalom résztvevőiről és a náciizmus áldozatairól való folyamatos gondoskodást,

az 1939–1945-ös II. világháborúban a náciizmus felett aratott győzelem emlékezetének megőrzése érdekében Ukrajna Legfelsőbb Tanács elfogadja ezt a Törvényt.

1. cikkely. Az 1939–1945-ös II. világháborúban a náciizmus felett aratott győzelem megörökítése

1. Az 1939–1945-ös II. világháborúban a náciizmus felett aratott győzelem emlékezetének, a háború veteránjainak, az ukrán felszabadító mozgalom résztvevőinek és a náciizmus áldozatainak tisztelete Ukrajnának és állampolgárainak szent kötelessége.

⁹³ Commemoration of the sixtieth anniversary of the end of the Second World War. <http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=A/RES/59/26> (2015-12-01) (A ford.)

⁹⁴ Sixty-fifth anniversary of the end of the Second World War. <http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=A/RES/64/257> (2015-12-01) (A ford.)

2. Az 1939–1945-ös II. világháború összes áldozata előtt tisztelegve a törvény Ukrajnában május 8-ikát az Emlékezés és a megbékélés napjává nyilvánítja, amiről évente megemlékeznek.

3. Ukrajnában évente méltatandó állami ünnep május 9-ike – a II. világháborúban a náciizmus felett aratott győzelem napja (a Győzelem napja).

4. Ukrajna kormánya határozza meg az Emlékezés és megbékélés napja, valamint a Győzelem napja alkalmából való megemlékezések és ünnepek rendjét.

2. cikkely. Az 1939–1945-ös II. világháborúban a náciizmus felett aratott győzelem megörökítésének módozatai

1. Az 1939–1945-ös II. világháborúban a náciizmus felett aratott győzelem megörökítésének alapvető módozatai a következők:

1) az Emlékezés és megbékélés napjának, a Győzelem napjának, a náciizmusnak Ukrajna, a Krími Autonóm Köztársaság, Kijev és Szevasztopol városok, valamint a többi közigazgatási egység területéről való kiűzése napjának méltatása;

2) díszőrség az Örök tűz, az Ismeretlen katona és az Ismeretlen matróz sírjainál, az 1939–1945-ös II. világháborúban a náciizmus felett aratott győzelmet és az áldozatok emlékezetét megörökítő műemlékek és emlékhelyek megkoszorúzása, virágok elhelyezése;

3) annak megakadályozása, hogy az 1939–1945-ös II. világháború történetét meghamisítsák a tudományos kutatásokban, módszertani kiadványokban, tankönyvekben, a tömegtájékoztatási eszközökben, az állam, a helyi önkormányzatok vezetőinek és tisztviselőinek nyilvános felszólalásaiban;

4) elősegíteni az 1939–1945-ös II. világháború története objektív és mindenre kiterjedő kutatását, a háborús események, azok áldozatai, a résztvevők cselekedeteinek a szépirodalom és a művészet eszközeivel való ábrázolását, könyvekben és emlékalbumokban, a tömegkommunikációs eszközön keresztül bemutatását;

5) az 1939–1945-ös II. világháború résztvevőinek és áldozatainak szentelt emlékművek és emlékjelek rendbetétele, megőrzése és újjak emelése, múzeumok, emlékhelyek létrehozása az 1939–1945-ös II. világháború tiszteletére;

6) az állam elősegíti és támogatja az 1939–1945-ös II. világháborúban elhunytak és eltűntek nevének felderítését, a katonák maradványainak újratemetését.

3. cikkely. Díszörség

1. Az Emlékezés és a megbékélés napjának, a Győzelem napjának és Ukrajna védői napjának méltatásának helyszínén az Ukrajna fővárosában,⁹⁵ a Krími Autonóm Köztársaság fővárosában,⁹⁶ Szevasztopolban,⁹⁷ a megyei központokban az 1939–1945-ös II. világháborúban a náciizmus felett aratott győzelem tiszteletére és az áldozatok emlékezetének megőrzésére állított emlékműveknél és emlékjeleknél díszörséget kell állítani, valamint koszorúkat és virágokat kell elhelyezni.

4. cikkely. Az 1939–1945-ös II. világháború emlékhelyei

1. Az 1939–1945-ös II. világháború emlékhelyei a katonai temetők, a polgári temetők katonasírhajói, az egy vagy több személy maradványait őrző sírok, emlékművek, emlékjelek, szobrok, építészeti és egyéb létesítmények, kompozíciók és objektumok, melyek az 1939–1945-ös II. világháború eseményeinek, résztvevőinek és áldozatainak állítanak emléket.

Az 1939–1945-ös II. világháború emlékhelyeinek egységes lajstromát Ukrajna kormánya hagyja jóvá.

2. E cikkely 1. pontjában felsorolt emlékhelyek állami védelem alatt állnak.

3. E cikkely 1. pontjában felsorolt emlékhelyek fenntartását a központi és az önkormányzati költségvetésének célfejezetéből, valamint jogi személyiségek, magánszemélyek, nemzetközi szervezetek és külföldi országok felajánlásaiból finanszírozzák.

4. Az állami szervek és a helyi önkormányzatok illetékességi területükön belül felelősséget viselnek az 1939–1945-ös II. világháború emlékhelyeinek nyilvántartásáért és védelméért.

5. Az 1939–1945-ös II. világháború ismeretlen sírhelyeinek, az ismeretlen áldozatok és katonák, elesett maradványainak felkutatása Ukrajna kormánya által meghatározott keretek között történik.

6. Az 1939–1945-ös II. világháború résztvevőinek temetését az állam átveszi a központi és a helyi költségvetés terhére.

7. Az 1939–1945-ös II. világháború emlékhelyeinek meggyalázását, megromlását vagy megsemmisítését a törvény szankcionálja.

5. cikkely. Az 1939–1945-ös II. világháború következményeinek felszámolására és az 1939–1945-ös II. világháború eseményeivel kapcsolatos emlékhelyek megőrzésére vonatkozó nemzetközi szerződések

⁹⁵ Az ország fővárosa – Kijev. (A ford.)

⁹⁶ A Krím fővárosa – Szimferopol (*kr. tatár: Aqmescit*). (A ford.)

⁹⁷ Szevasztopol (*kr. tatár: Aqyar*) – Oroszország Fekete-tengeri hadiflottájának bázisa. (A ford.)

1. Ukrajna biztosítja az 1939–1945-ös II. világháború következményeinek felszámolására vonatkozó nemzetközi szerződések végrehajtását és szerződéseket köt a náciizmus áldozatai kártalanítása érdekében. Nemzetközi szerződések alapján Ukrajna biztosítja emlékművek felállítását és azok megőrzését az 1939–1945-ös II. világháborúban elesett katonák sírján Ukrajna területén kívül.

2. Ukrajna nemzetközi szerződések keretében támogatja az 1939–1945-ös II. világháborúban elesettek temetkezési helyeinek feltárását az ország területén, a temetkezési helyeken emlékművek felállítását és megőrzését, az emberekben a tisztelet újjáélesztését ezen emlékhelyek iránt.

3. Ukrajna saját területén megingathatatlanul betartja a náciizmus és a totalitarizmus bármilyen megnyilvánulásának tiltását előíró nemzetközi szerződéseket.

6. cikkely. Felelősségviselés a törvény be nem tartásáért

1. Jelen törvény megsértőit a törvényi úton vonják felelősségre.

7. cikkely. Záró rendelkezések

1. Jelen törvény a kihirdetés utáni napon lép életbe.

[...] ⁹⁸

Petro Porosenko
Ukrajna elnöke

Kijev, 2015. április 9. № 315-VIII.

⁹⁸ A törvény 7. cikkelyének kimaradó 2. és 3. pontja a jelen törvény nyomán fellépő egyéb törvénymódosításokat sorolja fel. (A ford.)

Ukraina törvényeAz elnyomó kommunista totalitárius uralom szerveihez kapcsolódó 1917–1991 közötti levéltári anyagok hozzáférhetőségéről

Ukraina Legfelsőbb Tanácsa

elismerve, hogy a levéltárak az ukrán nép történelmi örökségének szer-
ves és nélkülözhetetlen összetevői;

figyelembe véve, hogy a levéltárak garantálják az emberi emlékezet
megővését;

konstatálva azt, hogy a saját országa történelmével kapcsolatos tárgyi in-
formációk bárki számára való hozzáféréseinek joga a demokratikus államok
egyik alapja;

számításba véve, hogy a társadalom körében megnőtt a történelem, s kü-
lönösen 20. századi ukrán történelem iránti érdeklődés;

számításba véve a 20. század során a mai Ukrajna területén is funkcioná-
ló kommunista totalitárius uralom elnyomó szerveihez kapcsolódó levéltári
anyagokhoz való hozzáférés problematikájának összetettségét, az átlátható-
ság és a titoktartás, illetve a magánjog védelme között felmerülő ellentmond-
ásokat, s felismerve a történelmi információkat illető széles körű hozzáférés
biztosításának szükségességét;

elismerve, hogy az újkori történelem jobb megismerése segíthet meg-
előzni a társadalmi konfliktusok és a gyűlölet kialakulását;

figyelembe véve az Európai Tanács Miniszteri Bizottságának a tagor-
szágok számára a levéltári információk hozzáféréseire vonatkozóan tett № R
(2000) 13 számú javaslatát;

elismerve, hogy a levéltárak titkosítása volt az egyik előfeltétele a Krím-
félsziget annexiójának, illetve a Donyeck és Luhanszk megyékben kirobbant
fegyveres konfliktusnak;

a szociális párbeszéd megkönnyítésének a szándékával;

a totalitárius uralom által elkövetett bűncselekmények, illetve a nemzeti,
társadalmi, osztálybeli, etnikai, faji vagy más szempontok alapján történő
diszkrimináció jövőbeni megismétlődésének a megakadályozása, a történel-
mi és társadalmi igazságosság helyreállítása, az Ukrajna függetlenségét,
szuverenitását, területi egységét és nemzetbiztonságát ért fenyegetések meg-
szüntetésének a céljával jelen törvényt elfogadja.

I. fejezet**Általános rész****1. cikkely.** Általános rendelkezések

1. Jelen törvény szabályozza az elnyomó kommunista totalitárius uralom
szerveihez kapcsolódó 1917–1991 közötti archív információkhoz való hoz-
záférést.

2. Jelen törvény célja, hogy biztosítsa az elnyomó kommunista totalitárius uralom szerveihez kapcsolódó 1917–1991 közötti archív információk átláthatóságát.

3. A Személyi adatok védelméről szóló ukrán törvény hatálya nem terjed ki az elnyomó kommunista totalitárius uralom szerveihez kapcsolódó 1917–1991 közötti archív információkhoz való hozzáférésre.

4. Az elnyomó kommunista totalitárius uralom szerveihez kapcsolódó 1917–1991 közötti archív információkhoz való hozzáférésre vonatkozó ukrán jogszabályok csoportját Ukrajna Alkotmányán alapulva jelen törvény, valamint A nemzeti levéltári alapról és a levéltári intézményekről szóló ukrán törvény, illetve más ukrán normatív jogi dokumentumok képezik.

2. cikkely. Fogalmak

1. A jelen törvényben szereplő lentebb felsorolt szakkifejezések a következő jelentésben használatosak:

1) az elnyomó szervekre vonatkozó archív információ – az elnyomó szervek által létrehozott, kapott, illetve náluk őrzött bármilyen formában rögzített információ;

2) az elnyomó szervek áldozata – az a személy, aki az elnyomó szervek képviselői felől az üldöztetés, az elnyomás vagy az általános szabadságjogok bármilyen típusú megsértésében részesült;

3) az archív információk hordozója – bármely olyan tárgyi hordozóeszköz, amelyen az elnyomó uralomra vonatkozó archív információk kerültek rögzítésre. Az elnyomó uralomra vonatkozó archív adathordozók a törvénynek megfelelően a Nemzeti levéltári alaphoz tartoznak, s az Állam tulajdonát képezik;

4) az archív információhordozók digitalizálása – az archív információhordozók szkennelés, fényképezés vagy röntgenráfia, illetve bármely más módon történő digitalizálása, a távközlési hálózatokon keresztül történő elérhetőség, valamint a biztonsági másolatok létrehozásának a céljával;

5) az elnyomó szervek állományon kívüli munkatársai – azok a személyek, akik 1917–1991 között az elnyomó szervek alosztályainak nyilvántartásában speciális feladatokat ellátó ügynökként, különleges körülmények között alkalmazott ügynökként, vagy bármely más típusú ügynökként, bármilyen kategóriájú informátorként, állományon kívüli operatív munkatársként, bármilyen kategóriájú kémként, titkos vagy konspirációs címek, lakások, postafiókok és konspirációs kapcsolatokat szolgáló pontok fenntartóiként vagy tulajdonosaként, bármilyen típusú kontaktszemélyként szerepeltek, illetve azok a személyek, akik 1917–1991 között az elnyomó szervek bármilyen más formájú munkatársai voltak, azok számára másokról szóló információkat szolgáltattak;

6) elnyomó szervek – jelen törvény meghatározása alapján a kommunista totalitárius uralom azon szervei, melyek 1917–1919 között Ukrajna területén tevékenykedtek, s politikai, társadalmi, osztálybeli, nemzeti, vallási vagy más okok miatt konkrét személyekkel vagy csoportokkal szemben az állami erőszak és terror eszközeit és módszereit használták, s melyek tevékenységét az emberi jogok megsértésére utaló adatok jellemzik;

7) a levéltári információk kezelője – az Ukrán Nemzeti Emlékezet Intézet Ágazati Központi Levéltára (a továbbiakban UNEI ÁKL), valamint a jelen törvény által meghatározott esetekben az állami szervek, a Krími Autonóm Népköztársaság állami szervei, a helyi önkormányzati szervek és levéltári intézmények, melyek valóban birtokában vannak az elnyomó szervekre vonatkozó archív információknak;

8) az elnyomó szervek állománybeli alkalmazottai – katonák, az elnyomó szervek munkatársai (dolgozók és hivatalnokok), akik a fentnevezett szervekkel hivatalos munkáltatói kapcsolatban álltak.

3. cikkely. Elnyomó szervek

1. Jelen törvényben az Elnyomó szervek alatt a következőket kell érteni:

1) Az ellenforradalmi és szabotázs tevékenységek elleni küzdelemmel foglalkozó Összoroszaszági Rendkívüli Bizottságot, az ellenforradalmi, spekulációs, szabotázs és hivatali bűnözési tevékenységek elleni küzdelemmel foglalkozó Összukrajnai Rendkívüli Bizottságot, a Legfelsőbb Tanácsot, a Legfelsőbb Semmitőszéket, a Legfelsőbb Semmitő Bíróságot, a Fő Hírszerző Ügynökséget (a Vörös Hadsereg Munkás-Paraszt Hírszerző Ügynökségét, a Vörös Hadsereg Munkás-Paraszt Ügynökségének négyes számú ügyosztályát, a Vörös Hadsereg Munkás-Paraszt Ügynökségének információs-statisztikai ügyosztályát, a Vörös Hadsereg Munkás-Paraszt hírszerzési ügyosztályát, a Honvédelmi Népbizottság ötös számú ügyosztályát, a Vörös Hadsereg Vezérkarának Hírszerzési ügyosztályát, a Honvédelmi Népbizottság Fő Hírszerzési ügyosztályát, a Fegyveres Erők Vezérkarának Fő Hírszerzési ügyosztályát), az Állami Politikai Hivatalt, az Egyesült Legfőbb Törvényszéket, az Állambiztonsági Bizottságot, a Belügyminisztériumot, a Honvédelmi Minisztériumot, a Közrendvédelmi Minisztériumot, az Igazságügyi Minisztériumot, a Belügyi Népbizottságot, az Állambiztonsági Népbizottságot, az Igazságügyi Népbizottságot, az Egyesített Állami Politikai Hivatalt, a Legfelsőbb Bíróság Ügyészségét, az ügyészséget (Főügyészség, Államügyészség), a „Szmers” Kémelhárítási Hivatalt, a népbíróságokat, a tartományi, kerületi, regionális bíróságokat, a forradalmi és katonai törvényszékeket;

2) a jelen cikkely első rész első pontjában meghatározott területi, funkcionális és strukturális szervezeti alegységeket, illetve az ezeknek a szerveknek közvetlenül alárendelt harcoló csapatokat, fedezeti őrségeket (őrség, kísérő őrség, kísérő katona), hadsereget (a belügyi szervek katonai alakulata-

it (őrség, belügyi csapatokat), határőrséget (hadsereg), a hatalmi szervek alakulatait, az építészmérnöki és más speciális részlegeket;

3) a javító-munkatáborok, munkatelepek és börtönök főigazgatóságait, beleértve a tábori vezetést, a tábori hivatalokat és pontokat, telepeket és speciális parancsnokságokat, a jelen cikkely első rész első pontjában megnevezett szervek speciális bizottságait, bíróságon kívüli tárcaközi belügyi népbiztosokat (a Belügyi Népbizottság megyei vezetőit) és az Ukrán SZSZK (megyei) („kettes”) ügyészeit, a köztársasági, megyei „különleges hármaskat”, az élelmiszerosztágot és kisegítő csapatokat, melyek a gazdasági hivatalokban tartózkodtak;

4) más elnyomó szervezetet és azok területi, funkcionális és strukturális alegységeit, melyek tevékenysége összeegyeztethetetlen az alapvető emberi és állampolgári szabadságjogokkal, s melyet az emberi jogok rendszeres megsértése jellemez, ami az egyéni és tömeggyilkosságok, kivégzések, deportálások, kínzások, a kényszermunka és a fizikai terror más típusai, az etnikai, nemzeti, vallási, politikai, osztálybeli, szociális és más szempontok alapján történő üldözés, a politikai céllal alkalmazott pszichiátriai kezelések során okozott erkölcsi és fizikai szenvedés, illetve a lelkiismereti szabadság, a véleménynyilvánítás, a sajtószabadság megsértése és a politikai pluralizmus hiánya formájában valósult meg.

4. cikkely. Az állami politika alapelvei az elnyomó szervekkel kapcsolatos levéltári anyagok hozzáféréseire vonatkozóan

1. Az állam mindenki számára garantálja az elnyomó szervekkel kapcsolatos levéltári anyagokhoz való hozzáférés jogát.

2. Az állam a jelen törvényben megfogalmazott sajátosságok figyelembevételével mellett garantálja az elnyomó szervekkel kapcsolatos levéltári anyagokhoz való szabad hozzáférés jogát.

3. Az állam garantálja az elnyomó szervekkel kapcsolatos levéltári anyagok megfelelő tárolását, a sokszorosítás és felhasználás feltételeit.

4. Az állam biztosítja az elnyomó szervekkel kapcsolatos levéltári anyagok digitalizálását.

5. Az állam intézkedéseket fogantat az elnyomó szervekkel kapcsolatos külföldi intézményekben tárolt levéltári anyagoknak a felkutatására és megszerzésére vonatkozóan.

6. Ukrajna Miniszteri Kabinetje, az Ukrán Nemzeti Emlékezet Intézete, más állami intézmények, a Krími Autonóm Népköztársaság állami intézményei, a helyi önkormányzati szervek és levéltári intézmények az elnyomó szervekkel kapcsolatos levéltári anyagok szabad hozzáféréseinek a biztosítását a saját lehetőségeik szerint valósítják meg.

5. cikkely. Az elnyomó szervekkel kapcsolatos levéltári anyagok hozzáférését biztosító garanciák.

1. Az elnyomó szervekkel kapcsolatos levéltári anyagok hozzáférési joga garantálja:

1) az elnyomó szervekre vonatkozó archív információk birtokosai a jelen Törvényben megfogalmazott esetek kivételével kötelesek az információszolgáltatás és közzététel végrehajtását elvégezni;

2) az információszerzési folyamatok maximális módon történő leegyszerűsítését;

3) a levéltári adatok hozzáférési módjának szabad megválasztását;

4) az elnyomó szervekre vonatkozó levéltári anyagok titkosítási tilalmát;

5) a jelen törvényben megfogalmazott esetek kivételével az elnyomó szervekre vonatkozó archív információk bizalmas vagy hivatali adatokhoz való besorolását;

6) az elnyomó szervekre vonatkozó levéltári adatokhoz való hozzáférés megsértése miatt történő felelősségre vonást.

6. cikkely. Az elnyomó szervekkel kapcsolatos levéltári anyagok hozzáféréseinek biztosítására vonatkozó alapelvek

1. Az elnyomó szervekkel kapcsolatos levéltári anyagok hozzáféréseinek biztosítását a jelen törvényben leírtaknak megfelelően a következő elvek jellemzik:

1) a levéltári adatokkal rendelkező intézmények tevékenysége nyitott;

2) az elnyomó szervekkel kapcsolatos levéltári információk hozzáférési eljárásának jogszerűsége, átláthatósága és tisztességessége;

3) az információk szabad hozzáférése és terjesztése a törvényben megfogalmazott esetek kivételével;

4) az elnyomó szervekkel kapcsolatos, Ukrajna területén és külföldön található levéltári anyagok aktív keresésének és rendszerezésének megvalósítása;

5) az állam közreműködése az ukrán népi emlékek helyreállítását célzó kutatások elvégzésében;

6) a személyi felelősségre vonhatóság az elnyomó szervekkel kapcsolatos levéltári információk terjesztése során;

7) a faji, politikai, vallási és más meggyőződéstől, nemi, etnikai és szociális származástól, vagyoni, lakóhelyi, nyelvi és más egyéb jegyekről független egyenjogúság megvalósulása.

II. fejezet

Az elnyomó szervekre vonatkozó levéltári anyagok jogi státusza

7. cikkely. Az elnyomó szervekkel kapcsolatos levéltári információk hozzáféréseinek biztosítása

1. Az elnyomó szervekkel kapcsolatos levéltári információk hozzáféréseinek biztosítása a következő úton történik:

1) a levéltári anyagokhoz vagy azok másolatához való hozzáférés bárki számára történő biztosításával, és a megfelelő tájékoztatási rendszer létrehozásával;

2) az archív információhordozókról vagy azok bizonyos részéről történő másolatkészítéssel;

3) az archív információhordozókról készült digitális másolatok hozzáférhetővé tételével;

4) az archív információhordozókról készült digitális másolatoknak a gazdaintézmény hivatalos weboldalán történő közzétételével;

5) az archív információkról vagy azok bizonyos részéről készült másolatok személyi kérésre történő kiadásával;

6) levéltári igazolások és dokumentum-kivonatok készítésével;

7) az elnyomó szervekkel kapcsolatos levéltári információk publikációk, kiállítások és más formákban történő népszerűsítésével;

8) az elnyomó szervekkel kapcsolatos levéltári anyagok hatékony felhasználásával, a fizikai és jogi személyek igényeinek a törvény által előírt formában történő kielégítésével.

8. cikkely. Az elnyomó szervekre vonatkozó levéltári anyagok hozzáférhetősége

1. Az elnyomó szervekre vonatkozó levéltári anyagok a törvényben megfogalmazott esetek kivételével szabadon hozzáférhetők

2. Nem korlátozható az elnyomó szervek levéltári anyagainak hozzáférése:

1) a bennünket körülvevő természeti környezet állapotáról, az élelmiszerek és más háztartási eszközök minőségéről;

2) az emberi biztonságot veszélyeztető esetlegesen bekövetkező balesetekről, katasztrófákról, veszélyes természeti jelenségekről vagy más veszélyes helyzetekről;

3) a lakosság egészségügyi állapotáról, életszínvonaláról, beleértve az étkezési, öltözködési, lakhatási, egészségügyi ellátást és a társadalombiztosítást, valamint a társadalom-demográfiai mutatókat, a jogrend állapotát, a lakosság oktatási és kulturális helyzetét;

4) az emberek és az állampolgárok jogainak és szabadságának megsértéséről szóló tényekről (a totalitárius uralom képviselői által elkövetett gyilkosságok, károkozások, kínzások, üldöztetések, tömeges éhínség vagy éhhalál okozása, deportálások, politikai elnyomás vagy más formában megvalósuló jogellenes bűncselekmények);

5) az államhatalmi és a helyi önkormányzati szervek, illetve az ott dolgozó munkások és alkalmazottak által elkövetett törvénytelen cselekményekről;

6) a közérdekű (társadalmilag szükséges) információkról;

7) melyek hozzáférése a törvény és az Ukrajna által aláírt, s a Legfelsőbb Tanács által ratifikált nemzetközi szerződéseknek megfelelően nem kerülhet korlátozásra.

3. Nem korlátozható azoknak az elnyomó szervekre vonatkozó archív információhordozóknak a hozzáférése, melyek adathordozói az ukrainai jogszabályokban nem rögzített titkosítási bélyegzőket tartalmaznak.

4. Az elnyomó szervek állományába tartozó, illetve állományon kívüli dolgozóira vonatkozó levéltári információk szabad hozzáférésűek, az ilyen jellegű információk hozzáférése semmilyen okból nem korlátozható;

5. Nem korlátozható az információk hozzáférése azokban az esetekben sem, amikor a jelen cikkely negyedik pontjában megnevezett személyek egyben az elnyomó szervek áldozatai is.

9. cikkely. Az elnyomó szervekkel kapcsolatos levéltári információk hozzáféréseinek korlátozása

1. Joguk van az elnyomó szervek saját magukra, illetve a jelen törvény 8. cikkely negyedik részében megnevezett személyekre vonatkozó információi hozzáféréseinek a korlátozására, azoknak a személyeknek, melyek az elnyomó szervezetek áldozatai voltak.

2. Az elnyomó szervezetek áldozatai a rájuk vonatkozó információk hozzáféréseinek a korlátozásához meg kell, hogy jelöljék, milyen információk hozzáférését kívánják korlátozni (az információ típusát, oldalszámát, bekezdését, stb.), illetve a jelen cikkely negyedik részében megfogalmazott feltételek figyelembevételével meg kell, hogy jelöljék a korlátozás időtartamát is.

3. Az elnyomó szervek áldozatai családtagjainak és rokonainak, illetve a jelen törvény 8. cikkely negyedik részében megnevezett személyek körébe nem tartozó személyeknek joguk van az információkhoz való hozzáférés részleges, s a jelen cikkely negyedik részében meghatározott időtartamra történő korlátozására. Ezen belül az említett személyeknek joguk van az etnikai származásukra, a politikai vagy világnézeti szemléletükre, a vallásukra, valamint az egészségügyi állapotukra és a nemi életükre vonatkozó információk hozzáféréseinek a korlátozására.

4. A jelen cikkely 1–3 részében megnevezett személyek az elnyomó szervek rájuk vonatkozó információinak a hozzáférését legfeljebb 25 évig korlátozhatják.

5. Nem korlátozható az információk hozzáférése azokban az esetekben, amikor a jelen cikkely 1–3 részében megnevezett személyekre vonatkozó archív információk már közzétételre kerültek.

6. A hozzáférés korlátozása az információkra és nem a dokumentumokra vonatkozik.

III. fejezet

Az elnyomó szervezetekkel kapcsolatos archív információk levéltári hozzáférése

10. cikkely. A levéltári intézmények elnyomó szervezetekkel kapcsolatos archív információinak hozzáférése

1. Mindenkinek joga van az elnyomó szervezetekkel kapcsolatos levéltári információkhoz való hozzáférésre.

2. Az elnyomó szervezetekkel kapcsolatos archív információk hozzáférését az UNEI ÁKL (Ukrán Nemzeti Emlékezet Intézet Ágazati Központi Levéltára) és más levéltári intézmények biztosítják.

3. Az elnyomó szervezetekkel kapcsolatos archív információk hozzáférését a levéltári intézmények minden elérhető módon garantálják.

4. A levéltári intézmények elvégzik az elnyomó szervezetekkel kapcsolatos archív információk digitalizálását, valamint a jelen törvényben megfogalmazott korlátozások figyelembevételével biztosítják a digitális másolatok interneten történő hozzáférését.

5. Az elnyomó szervezetekkel kapcsolatos archív információk közzétételét a levéltári intézmények a jelen törvényben megfogalmazott korlátozások figyelembevételével hajtják végre.

6. Az archív információknak a hivatalos weboldalakon való közzététele a megfelelő azonosítási és keresési lehetőségek biztosításával történik.

7. Az archív információk kezelőinek biztosítaniuk kell az aktuális tájékoztatási rendszerrel, az elnyomó szervezetekkel kapcsolatos levéltári anyagok hozzáférésére vonatkozó korlátozásokkal, illetve azok érvényességi idejével, valamint az adott személyeknek az elnyomó szervezetre vonatkozó levéltári anyagok hozzáférésére vonatkozó jogai megvalósulásával kapcsolatos információknak a saját hivatalos weboldalukon történő közzétételét.

11. cikkely. Az archív információkkal történő munka a levéltári intézményekben

1. Az archív információkhoz történő hozzáférést a levéltári intézmények a személyazonosságot igazoló dokumentumok bemutatását és a megfelelő kérelem kitöltését követően teszik lehetővé.

2. Az archív információkkal történő munka megkezdése előtt az illető személyt tájékoztatni kell az elnyomó szervezetekkel kapcsolatos archív információk terjesztési formáira és tartalmára vonatkozó felelősségéről, illetve ezek lehetséges jogi következményeiről. A személyes felelősségét illetően tájékoztatottnak minősül, az a személy, aki megkezdi az archív információkkal való munkát.

3. Az érintett személyeket a jelen törvényben megfogalmazott korlátozások figyelembevétele mellett megilleti az archív információkhoz, vagy az

azokról készült másolatokhoz való szabad és ingyenes hozzáférés joga a levéltári intézmények olvasótermében.

4. Amennyiben a dokumentumok állapota azt lehetővé teszi, úgy az érintett személyeknek lehetőségük van az elnyomó szervekre vonatkozó archív információkról különféle technikai eszközök segítségével másolatot készíteni, vagy a levéltári intézményektől ezek másolatát, vagy a belőlük készült kivonatokat megkapni, valamint az ilyen másolatok és kivonatok hitelesítését kérni az adott levéltári intézménytől.

5. Az elnyomó szervekre vonatkozó levéltári információk önállóan történő másolása térítésmentes. Az elnyomó szervekre vonatkozó levéltári információk önállóan történő másolásáért tilos a közvetlen vagy közvetett formában történő fizetségtétel.

6. Az elnyomó szervekre vonatkozó archív információknak a levéltári intézmények által történő másolása esetén az ezek elkészítésére fordított valós anyagi kiadásokat meg kell téríteni.

7. A levéltári intézmények a saját weboldalukon közzéteszik az elnyomó szervekre vonatkozó archív információk hozzáférését biztosító alkalmazottakra vonatkozó információkat, ezen belül az elérhetőségeiket, a beosztásukat, és a teljes nevüket.

IV. fejezet

Az archív információk kezelői

12. cikkely. Ukrán Nemzeti Emlékezet Intézet Ágazati Központi Levéltára

1. Az UNEI ÁKL biztosítja az elnyomó szervekre vonatkozó archív információk közvetlen hozzáférését.

2. Az Ukrán Nemzeti Emlékezet Intézet létrehozási folyamata a törvény által szabályozott.

3. Az UNEI ÁKL létrehozása az Ukrán Igazságügyi Minisztérium és az Ukrán Nemzeti Emlékezet Intézet rendelkezése alapján a Miniszteri Kabinet döntésével jöhet létre.

4. Az UNEI ÁKL felépítésére, feladataira, jövöhagyott határozataira és egyéb dolgaira vonatkozó információk a törvényi kereteknek megfelelően saját hivatalos weboldalukon, valamint a Nyilvános információk hozzáféréséről szóló törvény által meghatározott más formában és módon is közzétételre kell kerülniük.

5. Az UNEI ÁKL biztosítja:

1) az archív információhordozók nyilvántartását és őrzését;

2) az Nemzeti Levéltári Alap dokumentumainak állami nyilvántartásba történő vételét;

3) a levéltári dokumentumok biztonsági állományának a létrehozását és megőrzését, valamint az ilyen állományok felhasználhatóságát;

- 4) a Nemzeti Levéltári Alap speciális dokumentumainak feltárását;
 - 5) a tájékoztatási rendszer létrehozását és tökéletesítését;
 - 6) a levéltári dokumentumokkal való munka és a levéltári igazolások kiadásának a megszervezését, a jogi és természetes személyek meghatározott rend szerint történő hozzáférését a levéltári dokumentumokhoz és az azokból készült kivonatokhoz;
 - 7) az elnyomó szervezetekkel kapcsolatos információk bárki számára történő hozzáférését;
 - 8) az Ukrajna területén és külföldön található levéltári információk szisztematikus keresését és felhalmozását;
 - 9) az archív információhordozók szisztematikus restaurációját és digitalizálását, valamint a digitális másolatok hivatalos weboldalakon történő hozzáféréseinek a biztosítását;
 - 10) intézményközi jegyzék vezetését az elnyomó szervezetek a jelen törvény kilencedik cikkelyében megnevezett azon áldozatairól, akik a rájuk vonatkozó levéltári információk hozzáféréseinek korlátozását kérték;
 - 11) a törvényben meghatározott más hatáskörök megvalósítását.
6. Az UNEI ÁKL az elnyomó szervezetekkel kapcsolatos archív információknak, a külföldi hírszerző szolgálatok levéltári adatainak, az ukrán felszabadító mozgalom felépítésével és vezetőivel kapcsolatos információk megszerzését illetően más személyekkel szemben elsőbbségi joggal rendelkezik.

13. cikkely. A levéltári intézmények tevékenységével vagy mulasztásaival kapcsolatos felelősségről és jogorvoslati lehetőségekről

1. Az elnyomó szervezetekkel kapcsolatos levéltári információk hozzáféréseinek biztosításáért felelős személyeket, a levéltári intézmények vezetőit tevékenységükért vagy mulasztásaikért fegyelmi, közigazgatási és büntetőjogi felelősség terheli.

2. A levéltári intézményeket és az ott dolgozó alkalmazottakat nem terheli felelősség az elnyomó szervezetekkel kapcsolatos levéltári információk hozzáféréseivel rendelkező személyek által terjesztett archív információk következményiért, kivéve, ha a levéltári intézmények alkalmazottai egyúttal az elnyomó szervezetekkel kapcsolatos információk hozzáférését kérelmező, s az azt megkapó személyek is.

3. A levéltári intézmények alkalmazottai a meghozott döntéseik, tevékenységük vagy mulasztásaik miatt az adott intézmények vezetőinél, a felőbb szervezetknél vagy a bíróságon is feljelenthetők.

Petro Porosenko
Ukrajna elnöke

Kijev, 2015. április 9. № 316-VIII.

Ukraina törvényeA kommunista és a nemzetiszocialista totalitárius rezsimok elítéléséről és jelképeik betiltásáról

Ukraina Legfelsőbb Tanácsa az Ukrán Nép – Ukrajna polgárai, nemzetiségűktől függetlenül – nevében, Az emberi jogok egyetemes nyilatkozata értelmében, tekintettel az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése 1996. június 27-én kelt 1096. számú, az egykori kommunista önkényuralmi rendszerek örökségének felszámolása érdekében tett intézkedésekről 2006. január 26-i 1481. számú, a totalitárius kommunista rezsimok által elkövetett bűnök nemzetközi elítélésének szükségességéről 2006. április 12-én 1495. számú, a náci ideológia újjászületése elleni harcról 2009. január 29-én kelt 1652. számú, az Európa Tanács tagországaiban ellentétes történelmi interpretációjú emlékműveikhez való viszonyulásról szóló határozataira, az EBESZ Parlamenti Közgyűlése 2009. június 29. – július 3-i SC(09)R határozatára a totalitárius diktatúrák dicsőítésének megengedhetetlenségéről, a történelmi és a politikai levéltárak megnyitásáról, a totalitárius örökség kutatásáról és a társadalom tájékozottságának javításáról, az Európai Parlament 2008. szeptember 23-i nyilatkozatára augusztus 23-ának a sztálinizmus és a nácizmus áldozatainak európai emléknapijává nyilvánításáról, az Európa Parlament 2008. október 23-i állásfoglalására a holodomor, az 1932–33-i ukrainai mesterséges éhínség emlékezetéről, az Európai Parlament 2009. április 2-án kelt állásfoglalására az európai lelkiismeretről és a totalitarizmusról, az ENSZ Közgyűlése 58. ülészakán elfogadott közös nyilatkozatra a holodomor, az 1932–33-as ukrainai nagy éhínség 70. évfordulója alkalmából;

tekintettel Ukrajna 1991. évi törvényére az ukrainai politikai repressziók áldozatainak rehabilitációjáról, mely elítélte az Ukrajna területén 1917–1991 között a kommunista diktatúra által elkövetett bűnöket, a kommunista totalitárius diktatúrára az államirányításban jellemző állami terrortól való elhatárolódásra, és annak meghirdetésére, hogy folyamatosan elősegítik az igazságosság helyreállítását és az önkény következményeinek, valamint a polgári jogok megsértésének felszámolását;

tekintettel Ukrajna törvényére, amely az 1932–33-as ukrainai éhínséget az Ukrán Nép genocídiumává nyilvánította, elítélte a Szovjetunió totalitárius rezsimjének bűntetteit, melyek az éhínséget kiváltották, melynek következtében több millió ember elpusztult, megrendültek az ukrán társadalom alapjai, évszázados hagyományai, szellemi kultúrája és népisége, valamint Kijev város fellebbviteli bírósága által 2010. január 13-án hozott határozatra, miszerint a Szovjetunió, Szovjet-Ukrajna és a kommunista párt legfelsőbb vezetése vétkez az ukrainai 1932–33-as éhínség bekövetkeztében;

gondoskodva az emberek és az állampolgárok jogainak és szabadságjogainak védelméről;

törekedve a független, demokratikus jogállam fejlesztésére és megszilárdítására;

Ukrajna Alkotmánya 11. cikkelyének megfelelően, mely kötelezi az államot az ukrán nemzet és történelmi emlékezete konszolidálására és fejlesztésére;

megakadályozandó a kommunista és a nemzetiszocialista (náci) rezsim bűntetteinek megismétlődését, nemzeti, szociális, társadalmi réteg, etnikai, faji vagy bármely egyéb jellemző alapján való megkülönböztetés jövőbeni előfordulását, valamint a történelmi és a társadalmi igazságosság helyreállítása, Ukrajna függetlenségét, szuverenitást, területi sérthetlenségét és nemzetbiztonságát érő fenyegetését elhárítása érdekében

elfogadja jelen törvényt, amely elítéli a kommunista és nemzetiszocialista (náci) rezsimet Ukrajnában, megállapítja jelképek használata betiltásának jogi kereteit és a kommunista totalitárius diktatúra jelképei felszámolásának rendjét.

1. cikkely. Fogalom meghatározás

1. Jelen törvényben az alábbi fogalmakat a következő értelemben használatosak:

1) kommunista párt – Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt (bolsevik) (OSZDMP(b)), Oroszországi Kommunista Párt (bolsevik) (OKP(b)), Össz-szövetségi Kommunista Párt (bolsevik) (ÖKP(b)), Szovjetunió Kommunista Pártja (SZKP), Ukrajna Kommunista Pártja (bolsevik) (UKP(B)), Ukrajna Kommunista Pártja (UKP), a Szovjetunió kötelékébe tartozó szövetségi köztársaságok kommunista pártjai, valamint azok alapszervezetei az autonóm szovjet szocialista köztársaságokban, országrészekben, megyékben, autonóm megyékben, autonóm körzetekben, köztársasági alárendeltségű városokban és helyi alapszervezetekben;

2) a kommunista és nemzetiszocialista (náci) totalitárius rezsim propagandája – az Ukrajnában 1917–1991 közötti kommunista totalitárius rezsim, a nemzetiszocialista (náci) totalitárius rezsim bűntetteinek tagadása, többek között tömegtájékoztató eszközökön keresztül, a kommunista, nemzetiszocialista (náci) totalitárius rezsim, a szovjet titkosszolgálatok bűntetteinek, Ukrajna területén, vagy egyes közigazgatási egységeinek területén a szocialista hatalom térnyerésének igazolására tett kísérletek, Ukrajna függetlenségéért a 20. században vívott küzdelmek résztvevőinek üldözése, kommunista, nemzetiszocialista (náci) totalitárius rezsim jelképeit tartalmazó termékek előállításának és/vagy terjesztése, valamint nyilvános használata;

3) szovjet titkosszolgálatok – Ellenforradalom és szabotázsok elleni harc összoroszországi rendkívüli bizottsága, Ellenforradalom, spekuláció, szabotázs és hivatali hatalommal visszaélés elleni harc összukrajnai rendkívüli bizottsága, Állami Politikai Főigazgatóság, Egyesített Állami Politikai Fő-

igazgatóság, Belügyi Népbiztosság, Állambiztonsági Népbiztosság, Állambiztonsági Minisztérium, Állambiztonsági Bizottság, ezek területi, funkcionális, strukturális aleggységei, valamint az ezeknek közvetlenül alárendelt fegyveres testületek, őrségek, katonai és egyéb speciális alakulatok;

4) a kommunista totalitárius rezsim jelképei – a következő jelképek:

a) az SZSZKSZ, az USZSZK, a Szovjetunió egyéb szövetségi és autonóm köztársaságainak, valamint az ún. „népi demokráciák”: Albán Népköztársaság (Albán Szocialista Népköztársaság), Bolgár Népköztársaság, Német Demokratikus Köztársaság, Román Népköztársaság (Román Szocialista Köztársaság), Magyar Népköztársaság, Csehszlovák Szocialista Köztársaság, Jugoszláv Föderatív Népköztársaság (Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság), valamint a hozzájuk tartozó szocialista köztársaságok jelképei, kivéve azokat, amelyek a világ országai által ma is hivatalosan használt zászlók és címerek;

b) az SZSZKSZ, az USZSZK, a többi szövetségi és autonóm köztársaság himnuszai vagy azok részletei;

c) zászlók, jelképek, ábrázolások vagy egyéb attribútumok, amelyeken együtt jelenik meg a sarló és a kalapács, a sarló, a kalapács és az ötágú csillag, az eke, a kalapács és az ötágú csillag;

c) a kommunista párt jelképei vagy azok egyes elemei;

d) azon személyeknek szentelt ábrázolások, emlékművek, emlékjelek, feliratok, akik vezető tisztséget töltöttek be a kommunista pártban (járási párttitkár vagy annál magasabb tisztség), akik vezető tisztséget töltöttek be az SZSZKSZ, az USZSZK, egyéb szövetségi és autonóm szocialista köztársaságok államhatalmi és államigazgatási szerveiben, a megyék, köztársasági alárendeltségű városok hatalmi és igazgatási szerveinél, a szovjet titkosszolgálatok összes munkatársa, beosztásától függetlenül;

e) azon eseményeknek szentelt ábrázolások, emlékművek, emlékjelek, feliratok, amelyek összefüggnek a kommunista párt, Ukrajna területén vagy annak egyes közigazgatási egységei területén a szovjet hatalom megteremtésével, Ukrajna függetlenségéért a 20. században folytatott harcok résztvevőinek üldözésével összefüggő tevékenységgel (kivéve azokat az emlékműveket és emlékjeleket, amelyek Ukrajna területén a náci megszállókkal szembeni ellenállást és kiűzetésüket ábrázolják, vagy az ukrán tudománnyal és kultúrával vannak összefüggésben);

f) a kommunista párt jelszavainak megjelenítése, olyan személyektől idézés, akik vezető tisztséget töltöttek be a kommunista pártban (járási párttitkár vagy annál magasabb tisztség), az SZSZKSZ, az USZSZK, egyéb szövetségi és autonóm szocialista köztársaságok államhatalmi és államigazgatási szerveiben, a megyék, köztársasági alárendeltségű városok hatalmi és igazgatási szerveinél (kivéve az olyan idézeteket, amelyek az ukrán tudomány és kultúra fejlődésével vannak összefüggésben), a szovjet titkosszolgálatok összes munkatársa, beosztásától függetlenül;

g) a megyék, járásek, települések, városi kerületek, parkok, sétányok, utcák, mellékutcák, útközök, átjárók, sugárutak, terek, majdanok,⁹⁹ rakpartok, hidak, települések toponimiái, vállalatok, intézmények, szervezetek elnevezése, ha olyan személyek nevére vagy álnévére utal, akik vezető tisztséget tölthettek be a kommunista pártban (járási párttitkár vagy annál magasabb tisztség), az SZSZKSZ, az USZSZK, egyéb szövetségi és autonóm szocialista köztársaságok államhatalmi és államigazgatási szerveiben, a szovjet titkosszolgálatoknál dolgoztak, valamint az SZSZKSZ, az USZSZK, az egyéb szövetségi és autonóm köztársaságok nevei és az ezekkel összefüggő elnevezések, a kommunista párt tevékenységével (beleértve a pártkongresszusokat is), az 1917. október 25-i (november 7-i) októberi puccs évfordulóival, Ukrajna területén vagy az egyes közigazgatási egységeinek területén a szovjet hatalom megteremtése, az Ukrajna függetlenségéért a 20. században folytatott harcok résztvevőinek üldözésével összefüggő elnevezések (kivéve azok az elnevezések, amelyek Ukrajna területén a náci megszállókkal szembeni ellenállást és kiűzetésüket ábrázolják vagy az ukrán tudománnyal és kultúrával vannak összefüggésben);

h) a kommunista párt megnevezése;

5) a nemzetiszocialista (náci) totalitárius rezsim jelképei – a következő jelképek:

a) a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt (NSDAP) jelképei;

b) a náci Németország 1939–1945 közötti állami zászlaja;

c) a náci Németország 1939–1945 közötti állami címere;

d) a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt (NSDAP) megnevezése;

e) a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt (NSDAP) tevékenységével kapcsolatos eseményekhez köthető ábrázolások, feliratok;

f) a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt (NSDAP) jelszavainak használata, a Nemzetiszocialista Német Munkáspártban (NSDAP), 1935–1945 között a náci Németország legfelsőbb hatalmi és államigazgatási szerveiben, valamint az általa megszállt területeken vezető tisztséget betöltő személyek idézése.

2. cikkely. A kommunista és a nemzetiszocialista (náci) rezsimek elítélése.

1. Az Ukrajnában 1917–1991 között fennálló kommunista totalitárius rezsim bűnelkövetőnek minősül, mivel politikai állami terrort valósított meg, melynek során számos esetben sérültek az emberi jogok egyes személyek és tömegek meggyilkolása, kivégzése, halála, deportálása, kínzása, kényszermunkája és egyéb fizikai kényszerítések által; az etnikai, nemzeti, felekezeti, politikai, társadalmi réteg, szociális és egyéb motivációk alapján való megkülönböztetés, erkölcsi és fizikai károkozás politikai célzatú pszichiátriai

⁹⁹ Tulajdonképpen ez is a „tér” (közterület) szinonimája. (A ford.)

kényszerintézkedések, a lelkiismereti szabadság, a gondolatszabadság, a véleménynyilvánítás szabadságának megsértése és a politikai pluralizmus hiánya miatt, amiért elítélendő, mert az ember és az állampolgár alapvető jogaival és szabadságjogaival összeegyeztethetetlen.

2. A nemzetiszocialista (náci) rezsim Ukrajnában bünelkövetőnek minősül, mivel politikai állami terrort valósított meg, melynek során számos esetben sérültek az emberi jogok egyes személyek és tömegek meggyilkolása, kivégzése, halála, deportálása, kínzása, kényszermunkája és egyéb fizikai kényszerítések által; faji, etnikai alapú üldöztetés valósult meg, sérült a lelkiismereti szabadság, a gondolatszabadság, a véleménynyilvánítás szabadsága, a sajtószabadság és hiányzott a politikai pluralizmus, ezzel összefüggésben, s a nürnbergi nemzetközi katonai bíróságon 1945–46-ban feltárt tényekre tekintettel, elítélendő, mert az alapvető emberi és állampolgári jogokkal és szabadságjogokkal összeegyeztethetetlen.

3. cikkely. A kommunista és/vagy nemzetiszocialista (náci) totalitárius rezsimok és jelképek propagandájának tilalma.

1. A kommunista és/vagy nemzetiszocialista (náci) totalitárius rezsimok és jelképek propagandája a kommunista totalitárius rezsim, a nemzetiszocialista (náci) totalitárius rezsim több milliányi áldozata emlékének meggyalázása, és mint ilyet a törvény tiltja.

2. A kommunista és/vagy nemzetiszocialista (náci) totalitárius rezsimok és jelképek jogi személy, politikai párt, egyéb szervezet, tömegtájékoztatási eszköz általi propagandája és/vagy a megnevezésében a kommunista és/vagy nemzetiszocialista (náci) totalitárius rezsimok jelképeinek használata alapot szolgáltat a bejegyzés elutasítására és/vagy a jogi személy, politikai párt, egyéb szervezet tevékenységének betiltására, nyomtatott tömegtájékoztatási eszköz bejegyzésének megtagadására és/vagy betiltására.

3. Amennyiben a jogi személyek, politikai pártok, egyéb szervezetek, nyomtatott tömegtájékoztatási eszközök nem tartják be jelen törvényt, a jogi személyek állami bejegyzésére, egyesületek, szövetségek, egyéb társadalmi alakulatok bejegyzésére (legalizálására) jogosult központi végrehajtó hatalom, vagy egyéb meghatalmazott államhatalmi szerv beadványára a bíróság tevékenységüket/megjelenésüket betiltja.

4. Azt, hogy a jogi személy, a politikai párt, egyéb egyesület tevékenysége, megnevezése és/vagy jelképei nem felelnek meg jelen törvénynek, a jogi személyek állami bejegyzésére, egyesületek, szövetségek, egyéb társadalmi alakulatok bejegyzésére (legalizálására) jogosult központi végrehajtó hatalom állapítja meg Ukrajna kormánya által meghatározott rendben.

5. Azon politikai pártok, megyei, városi, járási szervezetek vagy egyéb szervezeti egységek, amelyek a politikai párt szabályzatában szerepelnek, és amelyekkel kapcsolatban a jogi személyek állami bejegyzésére, egyesületek, szövetségek, egyéb társadalmi alakulatok bejegyzésére (legalizálására)

jogosult központi végrehajtó hatalom Ukrajna kormánya által meghatározott rendben határozatba foglalta, hogy tevékenységük, megnevezésük és/vagy jelképeik nem felelnek meg a jelen törvényben, nem vehetnek részt a választásokon.

4. cikkely. A kommunista és nemzetiszocialista (náci) rezsimek jelképei használatának és propagandájának tilalma.

1. A kommunista totalitárius rezsimek jelképeinek, a nemzetiszocialista (náci) totalitárius rezsimek jelképeinek előállítására, terjesztésére, vagyis nyilvános használata, beleértve az ajándéktárgyakat, az SZSZKSZ, az USZSZK, a többi szövetségi és autonóm szovjet köztársaság himnuszainak, vagy azok részleteinek nyilvános előadása Ukrajna egész területén tilos.

2. A kommunista totalitárius rezsimek jelképeinek, a nemzetiszocialista (náci) totalitárius rezsimek jelképeinek előállítására vonatkozó tilalom nem vonatkozik az olyan céllal történő előállításra és további felhasználásra, amely e cikkely harmadik részében van felsorolva.

3. Nem vonatkozik a kommunista totalitárius rezsimek jelképeinek, a nemzetiszocialista (náci) totalitárius rezsimek jelképeire vonatkozó tiltás a következő esetekre:

1) az állami intézmények és önkormányzati szervek (helyi államhatalmi és igazgatási intézmények) által 1991 előtt rendszeresített vagy kiadott dokumentumokra;

2) az oktatási és tudományos intézmények, vállalatok, intézmények és szervezetek által 1991 előtt kiadott dokumentumokra;

3) múzeumi kiállítási tárgy, tematikus kiállítás, Ukrajna Múzeumi Alpja, valamint könyvtárak és egyéb gyűjteményes helyek esetében;

4) azon művészeti alkotások esetében, amelyek jelen törvény hatályba lépése előtt keletkeztek;

5) tudományos tevékenység során, többek között a tudományos kutatás ideje alatt és azok eredményeinek közzététele során Ukrajna törvényei által nem tiltott módon;

6) az eredeti hadi zászlókon;

7) az 1991 előtt adományozott, valamint az 1991–2015 között a II. világháború eseményeivel kapcsolatos évfordulók kapcsán kiadott állami kitüntetések, jubileumi érmék és egyéb jelvények, valamint az ezeket igazoló dokumentumok;

8) a temetőekben, díszsírhelyeken eltemetettek sírkövein;

9) történelmi események oktatása és rekonstruálása során;

10) magángyűjteményekben és magánlevéltárakban;

11) antikváriumi kereskedelmi forgalomban;

A tiltás nem terjed ki a kommunista totalitárius rezsimek jelképeinek, a nemzetiszocialista (náci) totalitárius rezsimek jelképeinek használatára (azzal a feltétellel, hogy nem idézi elő az 1917–1991 közötti kommunista

totalitárius rezsím bűnös természetének, a nemzetiszocialista (náci) totalitárius rezsím bűnös természetének propagandáját):

12) a kézikönyvekben, a tankönyvekben és egyéb tudományos, felvilágosító és oktatási anyagokban, melyeket az oktatási, oktatási-nevelés és felvilágosító munka során használnak fel;

13) a jelen törvény hatályaba lépését követően létrehozott művészeti alkotásokban.

5. cikkely. A kommunista és nemzetiszocialista (náci) totalitárius rezsímek képviselői által elkövetett bűnök feltárása és az ezzel kapcsolatos információk nyilvánosságra hozása.

1. Az állam vizsgálja a genocídium, az emberiség és az emberiség ellen elkövetett bűntetteket, melyeket Ukrajna területén hajtottak végre a kommunista és/vagy a nemzetiszocialista (náci) totalitárius rezsímek képviselői, és intézkedéseket foganatosít e bűntettek következményei felszámolása és a történelmi igazságosság helyreállítása érdekében, többek között az Ukrajnában 1917–1991 között fennálló kommunista totalitárius rezsím, a nemzetiszocialista (náci) totalitárius rezsím áldozataira vonatkozó kutatások és az áldozatok számának megállapítása, az áldozatok tömegsírijainak felderítése és gondozása, a kuláktalanítással, a repressziókkal, a tömeges kivégzésekkel és az egyes emberek halálával, deportálásával, kínzásával, kényszermunkára hurcolásával és egyéb fizikai bántalmazásával, etnikai, nemzeti, felekezeti, politikai, társadalmi réteghez tartozás, szociális és egyéb tényezők miatti üldöztetésével, a politikai célokkal történt pszichiátriai kezelések által erkölcsi és fizikai fájdalmak okozásával kapcsolatban.

2. Az állam intézkedéseket foganatosít annak érdekében, hogy a közvélemény tájékozottabb legyen a kommunista és/vagy nemzetiszocialista (náci) totalitárius rezsímek képviselői által elkövetett bűntettekről, tankönyveket, oktatási programokat és cselekvési terveket dolgoz ki a kommunista és a nemzetiszocialista (náci) totalitárius rezsímek történetével kapcsolatban, elősegíti, hogy a társadalomban nagyobb tisztelet övezzze az emberi méltóságot, az emberi jogokat és szabadságjogokat, fejlessze a pluralizmust és a demokráciát.

3. Az állam ösztönzi és támogatja azoknak a nem kormányzati intézményeknek és szervezeteknek a tevékenységét, amelyek kutatják és oktatják a kommunista és/vagy nemzetiszocialista (náci) totalitárius rezsímek képviselői által elkövetett bűnöket.

4. A levéltári iratok, többek között a volt szovjet titkosszolgálatok iratai, melyek a repressziókkal, az 1932–33-as ukrajnai nagy éhínséggel, egyéb, a kommunista és/vagy nemzetiszocialista (náci) totalitárius rezsímek képviselői által elkövetett bűntettekkel kapcsolatosak, valamint minden ezekkel összefüggő információ hozzáférhetőségét nem lehet korlátozni. Az állam

nyilvánosságra hozza azokat, lehetővé teszi a levéltári iratok és az azokban foglalt információk tanulmányozását és az azokhoz való hozzáférést.

6. cikkely. A kommunista és nemzetiszocialista (náci) totalitárius rezsimék és jelképeik propagandájának tiltására vonatkozó törvény megsértése esetén viselt felelősség.

1. Azok a személyek, aki megsértik jelent törvényt, a törvény erejénél fogva felelősséggel tartoznak.

7. cikkely. Záró és átmeneti rendelkezések.

1. Jelen törvény a közzététel utáni napon lép hatályba.

2. Ukrajna törvényeiben bekövetkező változások [...] ¹⁰⁰

Petro Porosenko
Ukrajna elnöke

Kijev, 2015. április 9. № 317-VIII.

¹⁰⁰ Változik Ukrajna büntetőtörvénykönyve, a sajtó-, a védjegy-, a hírközlési, regisztrációs, a választási, az önkormányzati, a politikai pártokról, a földrajzi nevekről, a televízióról és a rádióról, a tájékoztatásról, az egyesületi, az intézményi névadásról szóló törvény. (A ford.)